

UNIVERZITET

SINGIDUNUM

DEPARTMAN ZA POSLEDIPLOMSKE STUDIJE I MEĐUNARODNU

SARADNJU

MASTER RAD

TEMA:

**BILANSI KAO OSNOVA FINANSIJSKOG
IZVEŠTAVANJA I NJIHOVA ANALIZA NA PRIMERU
PREDUZEĆA „ROSAN ARMATURE“**

Predmet: Finansijsko izveštavanje i poslovno odlučivanje

Mentor:

Student:

Prof. drGoranka Knežević Igor Perkućin 401799/2012

Sadržaj

UVOD.....	4
1. FORMA I SADRŽAJ FINANSIJSKOG IZVEŠTAJA	5
1.1. Pojam i shvatanje finansijskog izveštaja	5
1.2. Korisnici finansijskih izveštaja	8
1.3. Ciljevi finansijskih izveštaja	9
1.4. Osnovne pretpostavke za sastavljanje finansijskih izveštaja	10
1.5. Kvalitativne karakteristike finansijskih izveštaja	12
2. OPŠTA PRAVILA FINANSIJSKOG IZVEŠTAVANJA.....	13
2.1. Računovodstvena regulativa za sastavljanje finansijskih izveštaja	13
2.1.1. Zakonska regulativa	14
2.1.2. Profesionalna regulativa.....	15
2.1.3. Interna regulativa.....	16
2.2. Računovodstvene politike	16
3. SASTAVLJANJE FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA	17
3.1. Popis imovine i obaveza na određeni dan	17
3.2. Utvrđivanje viškova i manjkova.....	18
4. POJAM I VRSTE POSLOVNIH KNJIGA	19
4.1. Dnevnik, glavna knjiga i pomoćne knjige.....	19
4.2. Vođenje i zaključivanje poslovnih knjiga	20
4.3. Knjigovodstveno praćenje procesa poslovanja	21
4.4. Zaključivanje poslovnih knjiga	22
4.5. Elementi zaključivanja poslovnih knjiga.....	23
5. PROBLEM SHVATANJA BILANSA	23
5.1. Pojam bilansa	24
5.2. Povezanost bilansa stanja i bilansa uspeha.....	25
5.3. Ciljevi bilansa.....	28
6. STATIČKO SHVATANJE BILANSA.....	31
6.1. Starije statičko shvatanje bilansa	32
6.2. Novije statičko shvatanje bilansa.....	33
6.3. Ocena statičkog shvatanja bilansa	36

7. DINAMIČKO SHVATANJE BILANSA	37
7.1. Šmalenbahova dinamička koncepcija bilansa	38
7.2. Ocena dinamičkog shvatanja bilansa	42
8. ORGANSKO SHVATANJE BILANSA	43
8.1. Osnovne pretpostavke organskog shvatanja bilansa	43
8.2. Ocena organskog shvatanja bilansa	46
9. IZRADA FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA	47
9.1. Izrada bilansa stanja	47
9.2. Izrada bilansa uspeha	51
10. ANALIZA BILANSA STANJA I BILANSA USPEHA PREDUZEĆA “ROSAN ARMATURE D.O.O”	56
10.1. Osnivanje i delatnost preduzeća “Rosan Armature”	56
10.2. Analiza strukture i dinamike bilansa stanja i bilansa uspeha preduzeća “Rosan Armature”	57
10.3. Racio pokazatelji preduzeća “Rosan Aramture“	63
10.4. Analiza donje tačke rentabilnosti preduzeća “Rosan Armature”	65
10.5. Analiza kratkoročne finansijske ravnoteže preduzeća “Rosan Armature”	66
10.6. Analiza dugoročne finansijske analize preduzeća “Rosan Armature”	67
ZAKLJUČAK	69
Literatura	70

UVOD

Savremeni uslovi poslovanja, koje karakteriše izražena globalizacija, ubrzane tehničke i tehnološke promene i rastuća kompleksnost proizvoda sa kraćim životnim vekom, zahtevaju od poslovnih subjekata bolju iskorišćenost kapaciteta, veće uštede u troškovima, ubrzanje nabavke i prodaje i slično. Top menadžment je, po pravilu, udaljen od rutinskih poslovnih operacija, što nameće potrebu decentralizacije poslovnog subjekta u svrhu povećanja efikasnosti upravljanja i odlučivanja. Izgradnja adekvatnog računovodstveno-informacionog sistema, koji podrazumeva planiranje, praćenje i kontrolu ostvarenja po organizacionim delovima poslovnog subjekta, procenu uspešnosti menadžera organizacionih delova i potom osnovu izveštavanja, jeste proces koji prati uspostavljanje decentralizacije organizacione strukture.

U savremenim uslovima privređivanja, poslovanje se ne može zamisliti bez efikasne kontrole i praćenja imovinskog, finansijskog i prinosnog položaja preduzeća. Još od davnina, ljudi su tražili načine na koje bi mogli da prate poslovne događaje, usled čega se javlja potreba za sistematizovanim vođenjem svih poslovnih transakcija, što dovodi do nastanka i razvoja računovodstva. Osnovni izvor računovodstvenih informacija predstavljaju bilansi i to bilans stanja i bilans uspeha.

Osnovni problem od koga se polazi u radu jeste definisanje i shvatanje bilansa. Osnovna odlika bilansa je bilansna ravnoteža koja postoji u svakom trenutku bez obzira na to da li je formalno izražena. U računovodstvu bilans se koristi kada se iskazuje stanje i rezultat preduzeća posmatrano preko novčanih jedinica. Tradicionalno se primenjuju bilans stanja i bilans uspeha. *Bilans stanja* prikazuje promene u vezi sa stanjem na imovini, kapitalu i obavezama dok *bilans uspeha* pokazuje promene na rashodima i prihodima i omogućava sagledavanje rentabiliteta privrednog subjekta.

Cilj rada je da ukaže da na značaj finansijskog izveštavanja i bilansa u poslovanju preduzeća. Finansijsko izveštavanje predstavlja temu koja je aktuelna dugi niz godina, stoga se ističe i značaj bilansa kao osnovnog elementa finansijskog izveštavanja. Shvatanja o bilansima menjala su se tokom vremena. S obzirom da bilansi predstavljaju osnovni element finansijskog izveštavanja, značajno je ukazati na karakteristike osnovnih bilansnih teorija. Prikazivanje informacija koje su od značaja za korisnike finansijskih izveštaja na praktičnom primeru takođe je jedan od ciljeva rada.

Osnovna hipoteza od koje se polazi u radu jeste da je povezanost bilansa stanja i bilansa uspeha i njihovo razumevanje pretpostavka za efikasniju kontrolu i praćenje imovinskog, finansijskog i prinosnog položaja preduzeća.

1. FORMA I SADRŽAJ FINANSIJSKOG IZVEŠTAJA

1.1. Pojam i shvatanje finansijskog izveštaja

Upravljanje poslovanjem preduzeća obavlja se donošenjem odluka na različitim organizacionim pozicijama i na različitom nivou odgovornosti. Odluka u preduzeću znači angažovanje raspoloživih resursa i očekivanje rezultata tog angažovanja. Da bi donešena odluka bila efektivna i efikasna, veoma je važno da se zasniva na blagovremenim, relevantnim i pouzdanim informacijama. Najčešći izvor informacija donosiocima odluka potiče iz računovodstvenog informacionog sistema. Računovodstveni informacioni sistem zadužen je za prikupljanje podataka, obradu ili procesiranje podataka, upravljanje bazom podataka i generisanje izveštaja različitih namena. Od informacija iz računovodstvenog informacionog sistema se očekuje da budu relevantne, blagovremene i pouzdane zbog karaktera koje ima knjigovodstvo kao dokumentovana i strogo formalizovana evidencija zasnovana na potpunom i trajnom sakupljanju i sistematskom, hronološkom i stvarnom sređivanju podataka u vezi sa nastalim individualnim poslovnim događajima koji se vrednosno mogu prikazati. Sve promene se beleže hronološkim redom, na osnovu originalnih dokumenata koji su sačinjeni u pismenoj formi u momentu nastanka poslovnog događaja. Iz računovodstvenih dokumenata je vidljivo: između kojih pravnih lica se odvija transakcija, koja odgovorna lica u tome učestvuju, identifikacioni elementi pravnog lica, mesto, vreme, sadržaj i vrednost transakcije. Zbog toga, knjigovodstveni dokumenti i podaci imaju karakter dokaznog sredstva, a to nije slučaj sa ostalim evidencijama.

Za uspešno poslovanje preduzeća i uspešno obavljanje revizije neophodno je poznavati osnovne postavke analize finansijskih izveštaja. Suština definisanja pojma analize finansijskih izveštaja nalazi se u shvatanju da analiza treba da podvrgne posmatranju, ispitivanju, oceni i formulisanju dijagnoze onih procesa koji su se desili u kompaniji i koji se kao takvi nalaze sažeti i opredmećeni u okviru finansijskih izveštaja. Prema Stojiljkovic M., Krstić J. (2000), finansijska analiza predstavlja iscrpno “istraživanje, kvantificiranje, deskripciju i ocenu finansijskog statusa i uspešnosti poslovanja preduzeća”.(str. 12)

Danas, analiza finansijskih izveštaja preduzeća, igra veoma važnu ulogu jer se upravo zahvaljujući ovoj analizi akcionari, investitori, zaposleni i javnost upoznaju sa stanjem u kompaniji. Što je kompanija transparentnija u svom poslovanju, a pokazatelji analiza finansijskih izveštaja bolji odnosno pozitivniji, veće su šanse da se privuku potencijalni investitori tj. kapital.

Vođenje finansijskih institucija je oduvek bio težak zadatak. U poslednje vreme je postao još teži zbog čestih nesigurnosti u okruženju, a koje se tiču promena u finansijskoj, privrednoj i političkoj sferi. Upravo iz ovih razloga, jasno je da se mora posvetiti posebna pažnja analizi finansijskih izveštaja kako bi se utvrdile eventualne poteškoće u poslovanju i preduzele mere za njihovo otklanjanje.

Prezentovanje obrađenih informacija eksternim i internim korisnicima koji pokazuju uspešnost odlučivanja i finansijski položaj preduzeća kao posledicu odlučivanja, računovodstvo vrši u vidu bilansa ili finansijskog izveštaja. Ovaj izveštaj, iako nastaje u računovodstvu, odgovornost je rukovodstva preduzeća.

Bilans ili finansijski izveštaj je računovodstvena, poslovna-finansijska, statistička, ekonomska i društvena pojava. Bilans je dvostrani, brojčani, finansijski iskaz o svemu čime preduzeće (društvo) raspolaže; sve što je rukovodstvo ostvarilo i sve što se vlasniku-cima stavlja na raspolaganje.

Reč bilans potiče od latinske reči *libra* (vaga sa dva tasa). Prema Rodić J., Vukelić G., Andrić M. (2011) samo značenje reči upućuje na nekoliko zaključaka (str. 3) :

1. da se bilansom nešto meri i iskazuje rezultat
2. da se to što se meri posmatra sa dva obeležja (rezultat i stanje)
3. da se ta dva obeležja dovode u ravnotežu tj. da se među njima formira jednakost

Pred pomenutog stanovišta, ima stavova po kojima bi bilans mogao poticati od starofrancuskih reči *bil* i *an*, a koje znače godišnji račun. (Romić L., 2003., str.50)

U formalnom smislu bilans se uvek iskazuje u obliku pregleda u kome se iskazuje stanje neke pojave posmatrane sa dva različita aspekta, odnosno obeležja. Prema tome, treba imati u vidu da bilans kao rezultat pojave postoji uvek, postoji i onda kada to nije iskazano u formalnom bilansnom smislu. Osim toga, iskazivanje stanja i rezultata pojave u formalnom smislu ne znači da je dejstvo pojave prestalo, da su njen razvoj i dinamika konačni, pa da se nakon toga iskazuje stanje i rezultat pojave u bilansu. Naprotiv, najčešće se radi o formalnom iskazivanju stanja i rezultata pojave u određenom trenutku, na određen dan, kada je pojava neprekinuta, dakle, još uvek u razvoju.

U računovodstvu, bilans se koristi kada se iskazuje stanje i rezultat preduzeća, posmatrano preko novčanih jedinica kao opšteg svodnog merila računovodstvenog iskazivanja poslovnog događaja, stanja i rezultata preduzeća. Računovodstvo tradicionalno koristi bilans stanja i bilans uspeha. U osnovi, bilans uspeha vuče koren iz bilansa stanja, dakle, on je samo izvod bilansa stanja, pa se upravo zato često u literaturi i praksi kaže samo bilans pri čemu se misli na bilans stanja. Bilans uspeha je u osnovi analitički račun sopstvenog kapitala preduzeća u kome se iskazuje povećanje (prihodi) i smanjenje (rashodi) sopstvenog kapitala.

Zbog značaja informacija koje sadrže bilansi, za poslovno odlučivanje kako internih tako i eksternih korisnika, izvršena je harmonizacija forme i sadržaja bilansa. Harmonizacija je proces globalnih razmera gde važnu ulogu imaju Međunarodni računovodstveni standardi (MRS)

odnosno Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja (MSFI). Iz procesa harmonizacije proistekao je finansijski izveštaj umesto bilans. Prema međunarodnom računovodstvenom standardu 1 – Prezentacija finansijskih izveštaja - finansijski izveštaji opšte namene su izveštaji namenjeni zadovoljavanju potreba korisnika koji nisu u poziciji da zahtevaju od entiteta da sastavlja izveštaje namenjene njihovim određenim informacionim potrebama.

Finansijski izveštaji, strukturno posmatrano predstavljaju finansijsku poziciju i finansijske rezultate. Cilj finansijskih izveštaja je da se obezbede informacije o finansijskoj poziciji, finansijskom uspehu i tokovima gotovine entiteta, koje su korisne za donošenje ekonomskih odluka šireg kruga korisnika. Finansijski izveštaji takođe pokazuju rezultate koje je ostvarilo rukovodstvo u upravljanju resursima koji su mu povereni.

Finansijski izveštaji pružaju informacije o:

1. imovini
2. obavezama
3. kapitalu
4. prihodima i rashodima, uključujući dobitke i gubitke
5. doprinosima od raspodele vlasnicima koji deluju u svojstvu vlasnika
6. tokovima gotovine entiteta

Kompletan set finansijskih izveštaja prema Rodić J. i saradnicima (2011) uključuje:

1. bilans stanja
2. bilans uspeha
3. izveštaj o promenama na kapitalu
4. izveštaj o novčanim tokovima (tokovima gotovine) i
5. napomene uz finansijske izveštaje.

Uz pomenute, obavezne elemente godišnjeg izveštaja, predmet analize su i svi drugi segmenti godišnjeg izveštaja, koji nisu obavezni, kao što su pismo menadžmenta upućeno akcionarima kompanije (Letter to shareholder) i dodatne diskusije i analize menadžmenta (Management Discussion and Analysis). Pošto dobro organizovano računovodstvo obezbeđuje sistematsku i hronološku evidenciju poslovnih transakcija i drugih događaja, ono obezbeđuje i zaokruženu sliku efekata poslovnih transakcija u obliku godišnjeg izveštaja. Godišnji izveštaj je prema tome postao zakonom i regulativom propisana obaveza za kompanije, a samim tim i predmet ekonomsko- finansijske analize.

Finansijski izveštaj predstavlja najpotpuniji sistem sveobuhvatnog saopštavanja i interpretacije poslovno-finansijskih aktivnosti i svih performansi od značaja za sistem finansijskog izveštavanja i analizu finansijskih izveštaja. Rodić J. i saradnici (2011) navode da finansijski

izveštaj predstavlja istinit i pošten iskaz o finansijskom poslovanju i aktivnostima preduzeća, jer se u postupku njegove izrade respektuje sledeće (str. 6):

1. načelo računovodstvene prudenije (razboritost i opreznost) izbegavanja rizika i opterećenja neizvesnostima
2. načelo nabavne vrednosti (istorijski trošak) za vrednovanje bilansnih pozicija, osim kada je to drugačije utvrđeno
3. načelo obavezne saglasnosti odnosno pridržavanja pravila i postupaka
4. međuperiodična konzistentnost primene utvrđenih načela
5. savesna primena računovodstvenih načela.

1.2. Korisnici finansijskih izveštaja

Finansijski izveštaj je integralni obuhvat svih poslovnih aktivnosti. Kao takav, vekovima je nezamenljiv u izveštavanju o stvarnom stanju na određeni dan. Finansijsko izveštavanje o stanju preduzeća je od javnog interesa koji čine postojeći i potencijalni investitori, poverioci, davaoci kredite, menadžeri i zaposleni. Bez obzira na sve karakteristike koje su navedene, finansijski izveštaji nemaju obeležja savršenih izveštaja. Način početnog priznavanja i procenjivanja pozicija u njemu, može generisati skrivene gubitke i latentne rezerve. Poslovni svet nije imun na lažne finansijske izveštaje koji se nazivaju „kreativni izveštaji”. Ovi finansijski izveštaji sačinjavaju se nepoštovanjem načela bilansiranja, računovodstvenih standarda i falsifikovanjem. Takvi izveštaji su štetni za sve korisnike finansijskih izveštaja.

Prema Rodić J. i saradnicima (2011) korisnici finansijskih izveštaja su (str. 6):

1. Investitori, radi donošenja odluka o kupovini, zadržavanju ili prodaji akcija i proceni sposobnosti preduzeća da isplati dividendu. Investitori se mogu posmatrati u užem i širem smislu. U užem smislu investitori su potencijalni ulagači u preduzeće. U širem smislu investitori su i vlasnici akcija (akcionari). Investitorima su potrebne informacije iz finansijskog izveštaja da bi mogli proceniti sadašnju i očekivanu finansijsku poziciju preduzeća.
2. Zaposleni, radi informacija o stabilnosti i profitabilnosti poslovanja preduzeća i mogućnosti obezbeđenja plata i izdataka vezanih za njih.
3. Zajmodavci, odnosno kreditori radi informacija na osnovu kojih će proceniti da li će krediti biti blagovremeno vraćeni i sa pripadajućim kamatama. Kreditori koji plasiraju kratkoročno vezana sredstva procenjuju likvidnost preduzeća i mogućnost kreiranja novčanog toka. Kreditori koji plasiraju sredstva na dugi rok radije procenjuju profitabilnost u budućnosti i sposobnost generisanja novčanog toka u budućnosti.

4. Dobavljači i drugi poslovni poverioci radi informacija na osnovu kojih će proceniti kvalitet poslovnog partnera i njegove mogućnosti da plaća dospele obaveze. Svako je zainteresovan da posluje sa dobrim klijentom.
5. Kupci radi informacija na osnovu kojih će proceniti mogućnosti dugoročne saradnje i pouzdanih dobavljača.
6. Država, njene agencije i regulatorna tela određuju „pravila igre” i zainteresovani su za što kvalitetnija pravila kojima se usmerava ekonomski i društveni razvoj. Finansijski izveštaji mogu biti test za usvojena „pravila igre”. Država i njeni organi koriste računovodstvene informacije u cilju utvrđivanja mera ekonomske politike, donošenja odgovarajućih odluka o podsticanju određenih delatnosti i privrednih grana i nadziranje sprovođenja mera ekonomske politike.
7. Javnost, kao što je lokalna samouprava radi informacija na osnovu kojih će planirati i analizirati zaposlenost stanovništva i projektovanje trendova razvoja okruženja.

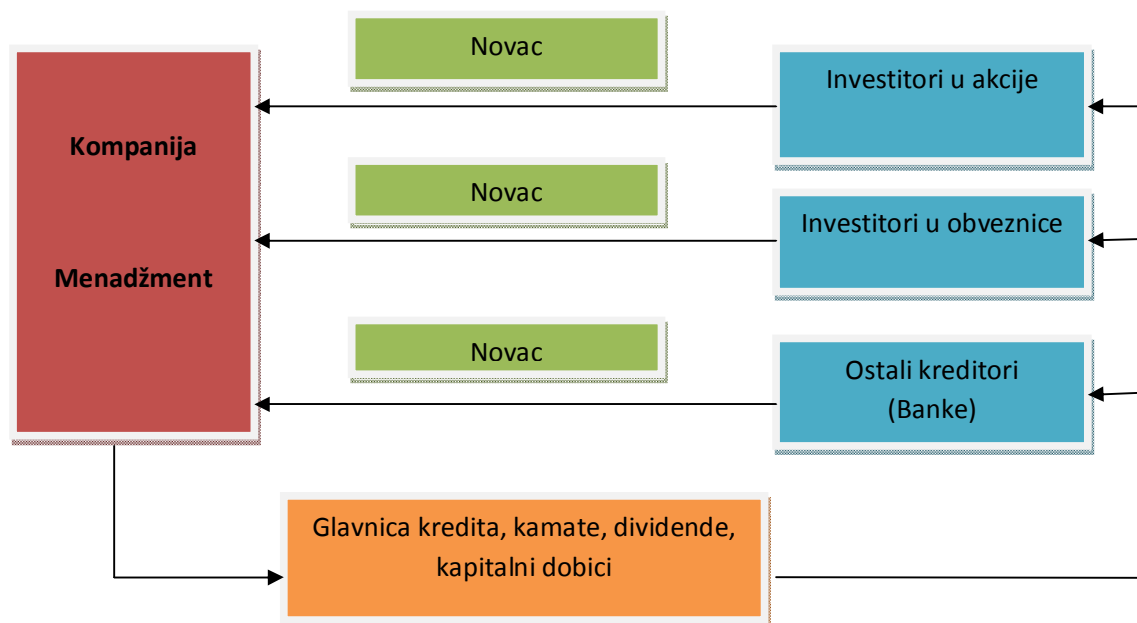
Odgovornost za pripremanje, sastavljanje i prezentaciju finansijskih izveštaja ima rukovodstvo preduzeća.

1.3. Ciljevi finansijskih izveštaja

Ciljevi analize finansijskih izveštaja mogu se podeliti na opšte i posebne ciljeve. *Opšti ciljevi* odnose se na sagledavanje sposobnosti zarađivanja (rentabilnosti, profitabilnosti, uspešnosti) kompanije i finansijskog položaja (statusa) kompanije, njenih novčanih tokova i promena na kapitalu u cilju pružanja informacija korisnicima (naručiocima) analize.

Posebni ciljevi analize finansijskih izveštaja mogu se posmatrati i na drugačiji način, respektovanjem Međunarodnih računovodstvenih standarda/Međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja (MRS/MSFI).

Prema okviru Međunarodnih računovodstvenih standarda/Međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja, osnovni cilj računovodstva je da pruži informacije o sposobnosti preduzeća da stvara novac i ekvivalente novca, kao i informacije o proceni dinamike i izvesnosti stvaranja novca. Ovu sposobnost stvaranja novca kao računovodstveni cilj, ne treba bukvalno shvatiti kao usmerenost aktivnosti preduzeća na ostvarivanje što većeg stanja novca na tekućem računu. Ona se definiše kao sposobnost korisnika da iz računovodstvenih informacija dođu do objektivnih podataka o tome da li će preduzeće isplatiti dividende, kamate, tekuće obaveze prema dobavljačima za materijal, opremu, obaveze prema fiskalnim organima, kao i da li na vreme proizvodi i isporučuje svoje proizvode kupcima.

Slika 1. Interakcija internih i eksternih korisnika informacija

Izvor: (Knežević G., 2008)

1.4. Osnovne pretpostavke za sastavljanje finansijskih izveštaja

Prilikom sastavljanja finansijskih izveštaja, u kontekstu kvaliteta finansijskih izveštaja, potrebno je posvetiti pažnju pravilima sastavljanja i prezentacije finansijskih izveštaja. Kao što je već naglašeno, finansijski izveštaji su odgovornost rukovodstva preduzeća zbog toga što je rukovodstvo jedino ovlašćeno za upotrebu resursa preduzeća. Finansijski izveštaji pružaju sliku o efektima upotrebe tih resursa.

Sa druge strane, ne treba ispustiti iz vida da finansijski izveštaji nastaju u računovodstvu i zaposleni zaposleni u računovodstvu nisu oslobođeni od odgovornosti. Njihova odgovornost se svodi na pravilnu primenu MRS i MSFI, odnosno iz njih izvirujućih računovodstvenih politika koje su sastavni deo poslovne politike preduzeća.

Računovodstvo kao profesija mora biti odgovorno za pravilnu primenu standarda i na taj način je u službi akcionara i drugih korisnika finansijskih izveštaja, odnosno u javnom interesu. Rukovodstvo treba da uspostavi sistem kontrole kvaliteta finansijskih izveštaja i njihovo javno objavljivanje.

Pravila za sastavljanje finansijskih izveštaja preporučena po MRS i MSFI su:

1. *Načelo uzročnosti prihoda i rashoda* znači da se efekti transakcija i drugih poslovnih događaja priznaju onda kada se dogode, a ne kada se gotovina ili ekvivalenti gotovine prime ili isplate. Oni se evidentiraju u računovodstvu i finansijskom izveštaju za period na koji se promena odnosi. Kada se koristi načelo uzročnosti prihoda i rashoda, stavke u finansijskom izveštaju se priznaju kao imovina, obaveze, kapital, prihodi i rashodi.
2. *Načelo stalnosti poslovanja* (princip going concern) podrazumeva da je preduzeće osnovano da posluje na neodređeno vreme. Kada priprema finansijske izveštaje, rukovodstvo procenjuje sposobnost preduzeća da nastavi poslovanje na neodređeno vreme. U slučajevima kada rukovodstvo proceni da postoje materijalni uslovi za sumnju da preduzeće ne može da posluje u neograničenom trajanju, takva neizvesnost se obelodanjuje.
3. *Materijalni značaj i grupisanje* podrazumeva da se svaka materijalno značajna grupa sličnih stavki zasebno iskaže u finansijskom izveštaju. Stavke različite prirode ili funkcije iskazuju se posebno, osim ako nisu beznačajne. Finansijski izveštaji nastaju kao rezultat velikog broja transakcija koje se grupišu prema prirodi događaja ili transakcija. Ukoliko neka stavka nije materijalno značajna, ona se grupiše sa drugim stavkama ili u napomenama uz finansijske izveštaje.
4. *Prebijanje* podrazumeva da se imovina, obaveze, prihodi i rashodi ne prebijaju osim ako to zahtevaju MRS i MSFI. O imovini, kapitalu, prihodima, rashodima i obavezama izveštava se zasebno. Prebijanje u finansijskom izveštaju umanjuje sposobnost korisnika da razume transakcije i uslove procene budućih tokova gotovine. (Priznavanje imovine u neto iznosu tj. umanjenje za ispravku vrednosti ne smatra se prebijanjem).
5. *Period izveštavanja.* Preduzeće treba da prezentuje kompletan finansijski izveštaj najmanje jednom godišnje. Preduzeća finansijski izveštaj sastavljaju i obelodanjuju za period od jedne (kalendarske) godine (tekući period).
6. *Uporedne informacije.* Za sve stavke finansijskog izveštaja tekućeg perioda obelodanjuju se uporedne informacije prethodnog perioda.
7. *Doslednost prezentacije* znači da se prezentacija i klasifikacija stavki u finansijskom izveštaju zadržava od prethodnog do sledećeg perioda.

Prilikom obelodanjivanja finansijskih izveštaja koji su sačinjeni u skladu sa MRS i MSFI, rukovodstvo preduzeća dužno je da posebno obelodani informacije na osnovu kojih će se pravilno razumeti i identifikovati finansijski izveštaj.

Prema MRS 1 nepohodno je naznačiti:

1. naziv preduzeća koje sačinjava izveštaj
2. da li je izveštaj pojedinačni ili za grupu
3. datum izveštaja ili period na koji se izveštaj odnosi
4. valutu u kojoj su iskazane vrednosti
5. stepen zaokruživanja koji se u izveštaju koristi.

1.5. Kvalitativne karakteristike finansijskih izveštaja

Finansijski izveštaj sačinjava se na osnovu računovodstvenog procesiranja poslovnih transakcija uz poštovanje pravila bilansiranja, odredbi MRS i MSFI, zakonske regulative i računovodstvenih procenjivanja. Sve to je dosta složena materija i poznata je profesionalnim računovođama. Finansijski izveštaj sadrži određen broj agregiranih numeričkih podataka koji su međusobno povezani, a nekad i uslovljeni, pa ih shodno nastanku i složenosti postupka procesiranja ne razume veliki broj korisnika. Pošto je finansijski izveštaj od javnog značaja potrebno je da ispunjava kvalitativne karakteristike koje će korisnicima biti od koristi radi lakšeg razumevanja. Finansijski izveštaj u suštini je nosilac informacija. Da bi informacija bila od koristi treba da sadrži poruku koja je istinita i potpuna (sintaktički aspekt), da je zapisana odgovarajućom terminologijom koja je jasna i razumljiva za korisnike (semantički aspekt), da teži zadovoljenju potreba korisnika i da smanji neizvesnost (pragmatički aspekt).

Rodić J., i saradnici (2011) smatraju da bi informacije sadržane u finansijskom izveštaju zadovoljile navedena očekivanja korisnika, finansijski izveštaji treba da sadrže sledeća obeležja (str. 8):

1. *Razumljivost* – Informacija obelodanjena u finansijskom izveštajima korisnicima je odmah razumljiva.
2. *Relevantnost* – Da bi informacija bila od koristi mora da bude relevantna. Informacija je relevantna kada utiče na ekonomske odluke korisnika, tako što mu pomaže da proceni prošle, sadašnje ili buduće poslovne događaje ili tako što ispravlja ili potvrđuje prethodne procene.
3. *Važnost (značajnost-materijalnost)* – Informacija je materijalno značajna ako njeno izostavljanje ili pogrešno prikazivanje ili formulisanje može uticati na ekonomske odluke korisnika donete na osnovu finansijskih izveštaja. Materijalnost obezbeđuje prag ili tačku razgraničenja pre nego što predstavlja primarnu kvalitativnu karakteristiku koju informacija mora da ima da bi bila korisna.

4. *Pouzdanost* – Informacija je pouzdana kada ne sadrži materijalno značajne greške i predrasude i kada se na nju može osloniti. Ona verno predstavlja ono što predstavlja ili se od nje očekuje da verno predstavlja. Informacija može biti relevantna, ali nepouzdana pa može navesti na pogrešan zaključak. Informacija je pouzdana ako je:
- verno predstavila transakcije
 - suština značajnija od forme (suštinska i ekonomska realnost)
 - neutralna (oslobodena predrasuda) tj. ne utiče na postizanje unapred zamišljenog rezultata
 - oprezna (oslobodena neizvesnosti, ne preuveličava ili ne umanjuje, ne skriva rezerve ili latentne dobitke)
 - potpuna u okviru granica materijalnosti i troškova
 - kompletna.
5. *Uporedivost* – Informacija je uporediva i u vremenu i prostoru ako je sačinjena na osnovu istih načela i za jednak vremenski period. Da bi informacija bila uporediva treba da je pravovremena, da održava ravnotežu između koristi i troškova i da ima istovetna kvalitativna obeležja.
6. *Istinost i objektivno predstavljanje* – Informacije u finansijskom izveštaju su istinite i fer predstavljene, ako su prilikom sastavljanja finansijskog izveštaja ispoštovana načela bilansiranja, usvojene računovodstvene politike, regulatorni okvir i kvalitativna obeležja informacija.

2. OPŠTA PRAVILA FINANSIJSKOG IZVEŠTAVANJA

Pojavom koncerna i sve češćim uplitanjem države u privredne tokove, javila se potreba za jednoobraznim knjigovodstvom i jedinstvenom bilansnom šemom. Vođenje poslovnih knjiga, sastavljanje, prezentacija, dostavljanje i obelodanjivanje finansijskih izveštaja je danas u svakoj državi detaljno regulisano zakonskom, profesionalnom i internom regulativom.

2.1. Računovodstvena regulativa za sastavljanje finansijskih izveštaja

Računovodstvenu regulativu za sastavljanje finansijskih izveštaja čine norme koje propisuju:

- državni organi (zakonska regulativa)
- profesionalne računovodstvene asocijacije (profesionalna regulativa) i
- organi preduzeća (interna regulativa).

2.1.1. Zakonska regulativa

Zakonska regulativa neposredno reguliše pitanja (preuzeto sa <http://www.knowledge-banks.org>):

- Definisanja lica na koje se zakon odnosi
- Kriterijuma za razvrstavanje pravnih lica
- Definisanje poslovnih knjiga i računovodstvenih ispava
- Zaključivanje poslovnih knjiga i čuvanje računovodstvenih isprava
- Usklađivanje poslovnih knjiga, popisivanje imovine i obveza i usaglašavanje potraživanja i obaveza
- Uslova za vođenje poslovnih knjiga
- Obaveze sastavljanja finansijskog izveštaja
- Definisanja elemenata bilansa stanja i bilansa uspeha
- Revizije finansijskih izveštaja
- Dostavljanja i obelodanjivanja finansijskih izveštaja

Osnovni zakon koji uređuje računovodstvo kod nas je Zakon o računovodstvu i reviziji. Kad je reč o zakonskoj regulativi treba imati u vidu da su pojedina pitanja pre svega eksternog računovodstvenog informisanja o finansijskom položaju ekonomskih subjekata uređena zakonima koji uređuju njihov pravni položaj, kao što su:

- Zakon o privrednim društvima
- Zakon o zadrugama
- Zakon o bankama
- Zakon o privatnim preduzetnicima i dr.

Neka pitanja su uređena:

- Propisima o spoljnotrgovinskom poslovanju,
- Propisima o platnom prometu,
- Propisima o tržištu hartija od vrednosti i drugih finansijskih instrumenata.

Na osnovu Zakona doneti su podzakonski akti kojima se obezbeđuje njegovo sprovođenje.

2.1.2. Profesionalna regulativa

Sadrži pravila u vidu načela i standarda propisanih od strane profesionalnih računovodstvenih organizacija. Primena tih načela i standarda zasniva se na profesionalnoj i moralnoj obavezi da se poštuju propisana uputstva. Nasuprot tome postoji poseban akt profesionalne organizacije koja sankcioniše neprofesionalno ponašanje. Računovodstvena načela su opštija i konciznija pravila u odnosu na računovodstvene standarde, koji u stvari predstavljaju razradu načela tj. njihovu konkretizaciju zarad njihove lakše primene u praksi.

Pod profesionalnom regulativom podrazumeva se Okvir za pripremanje i prikazivanje finansijskih izveštaja. Ona obuhvata Međunarodne računovodstvene standardie – MRS (International Accounting Standards – IAS) odnosno Međunarodne standarde finansijskog izveštavanja – MSFI (International Standards of Auditing – ISA) i Kodeks etike za profesionalne računovođe (Code of Ethics for Professional Accountants).

Postoje nacionalni i međunarodni računovodstveni standardi (MRS). *Nacionalni računovodstveni standardi* se primenjuju u okviru jedne zemlje i u današnje vreme skoro sve privredno razvijene države imaju svoje nacionalne računovodstvene standarde. Zemlje u tranziciji i zemlje u razvoju prihvatile su MRS kao osnovu za objektivno i pošteno finansijsko izveštavanje.

Neposredna primena MRS/MSFI u našoj zemlji propisana je prvi put Zakonom o računovodstvu i reviziji. Ovim zakonom propisana je obaveza za pravna lica i preduzetnike da priznavanje i vrednovanje pozicija finansijskih izveštaja, sastavljanje i vrednovanje istih i vođenje poslovnih knjiga vrše u skladu sa *međunarodnim računovodstvenim standardima*.

Kodeks etike za profesionalne računovođe je skup pravila kojim se utvrđuju moralna načela kojih se trebaju pridržavati profesionalne računovođe prilikom obavljanja svojih profesionalnih dužnosti. Prema Knežević G., (2008) osnovni principi kojih se trebaju pridržavati su (str.52):

- Integritet
- Objektivnost
- Profesionalna osposobljenost i neophodna pažnja
- Poverljivost
- Profesionalno ponašanje
- Tehnički standardi

2.1.3. Interna regulativa

Pod internom regulativom podrazumevaju se opšti akti koje donosi pravno lice, odnosno preduzetnik, a koji sadrže posebna uputstva i smernice za vođenje poslovnih knjiga, računovodstvenu politiku za priznavanje, procenjivanje imovine i obaveza, prihoda i rashoda, uputstva i smernice za usvajanje, dostavljanje i obelodanjivanje finansijskih izveštaja, kao i druga pitanja vođenja poslovnih knjiga i sastavljanja finansijskih izveštaja za koja je ovim zakonom propisano da se uređuju opštim aktom pravnog lica, odnosno preduzetnika, u skladu sa zakonskom i profesionalnom regulativom. (preuzeto sa <http://www.apml.gov.rs>)

2.2 Računovodstvene politike

Računovodstvene politike su posebna načela, konvencije, pravila i osnovi koje neko preduzeće usvaja kako bi prikazalo finansijske izveštaje. Ciljevi koji se žele postići računovodstvenim politikama mogu biti različiti ali se uglavnom vezuju za uticaj na finansijski rezultat i finansijski položaj preduzeća.

Prikazivanje računovodstvenih politika u okviru finansijskih izveštaja vrši se putem posebnih napomena koje se obelodanjuju uz finansijske izveštaje. Računovodstvene politike treba da pruže informacije koje su važne za potrebe korisnika pri donošenju odluka i da zadovolje sledeće karakteristike (preuzeto sa <http://www.privreda.gov.rs>):

- da verno i pošteno prikažu finansijski položaj i rezultat preduzeća
- da prikažu ekonomsku suštinu događaja i promena, a ne samo njihovu pravnu formu
- da su neutralne i nepristrasne
- da su oprezne
- da su potpune sa svakog značajnog stanovišta.

Neophodna je sinteza zakonske, profesionalne i interne regulative jer se tako stvara uslov za dobijanje kvalitetnih informacija odnosno jedino tako je moguće obezbediti kvalitetne, istinite, poštene i korisne informacije na osnovu kojih će se moći doneti racionalne poslovne odluke.

3. SASTAVLJANJE FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

3.1. Popis imovine i obaveza na određen dan

Inventarisanje je postupak utvrđivanja činjeničnog stanja kroz postupak merenja, vaganja ili ocenjivanja pri čemu sastavljanje inventara pretpostavlja njegovu dopunu podacima iz knjigovodstva. U inventaru se moraju navesti predmeti obrtne i osnovne imovine, pri čemu inventarisanje obuhvata više faza (preuzeto sa <http://www.link-elearning.com>):

- snimanje
- procenjivanje
- izračunavanje
- razvrstavanje po grupama
- sumiranje i
- prepisivanje.

U knjigovodstvu se nastoji da se obuhvate sve ekonomske promene koje su se izdešavale u određenom vremenskom periodu. Ovo je neophodno iz razloga što na kraju poslovnog perioda često dolazi do odstupanja između stvarnog stanja imovine i obaveza i stanja iskazanih u poslovnim knjigama. Razlog tome su ekonomske promene koje nisu evidentirane u poslovnim knjigama.

Predmet potpunog popisa je celokupna imovina i obaveze preduzeća. Godišnji popis se vrši na kraju poslovne godine da bi se utvrdilo stvarno stanje imovine i obaveza i odstupanje knjigovodstvenog od stvarnog stanja. Vanredni popis se vrši u toku godine u slučaju statusnih promena, stečaja, likvidacije i drugih promena.

Prema Pravilniku o načinu i rokovima vršenja popisa i usklađivanja knjigovodstvenog stanja sa stvarnim u Službenom glasniku RS broj 105/2006 popis imovine i obaveza obuhvata (preuzeto sa <http://www.mfin.gov.rs>) :

- utvrđivanje stvarnih količina merenjem, brojanjem, procenom i sličnim postupcima, bliže opisivanje popisane imovine kao i unošenje podataka u popisne liste
- upisivanje u popisne liste naturalnih promena nastalih u periodu vršenja popisa pre i posle 31.decembra godine za koju se vrši popis i svođenje na stanje na dan 31.decembra te godine
- unošenje knjigovodstvenog naturalnog stanja u popisne liste
- utvrđivanje naturalnih razlika između stanja utvrđenog popisom i knjigovodstvenog stanja
- unošenje cena popisane imovine
- vrednosno obračunavanje popisane imovine

- sastavljanje izveštaja o izvršenom popisu.

Preduzeće pre početka inventarisanja treba da donese rešenje o članovima komisije za popis i to da dostavi nadležnim organima zaduženim za praćenje postupka inventarisanja (revizori).

Usklađivanje knjigovodstvenih podataka o imovini i obavezama sa stvarnim stanjem pretpostavka je urednog bilansiranja.

3.2. Utvrđivanje viškova i manjkova

O izvršenom popisu sastavlja se izveštaj koji sadrži stvarno i knjigovodstveno stanje imovine i obaveza, razlike između stvarnog i knjigovodstvenog stanja, uzroke neslaganja između stanja koje je utvrđeno popisom i knjigovodstvenog stanja kao i predloge za likvidaciju utvrđenih razlika. Ukoliko se nakon sprovedenog postupka inventarisanja utvrdi odstupanje između stvarnog i knjigovodstvenog stanja materijalne imovine, pojaviće se određen višak odnosno manjak imovine pri čemu je neophodno utvrditi uzrok njihovog pojavljivanja i adekvatno ga proknjižiti.

Višak predstavlja negativnu razliku između knjigovodstvenog i stvarnog stanja, a manjak predstavlja pozitivnu razliku između knjigovodstvenog i stvarnog stanja. Viškovi i manjkovi se mogu pojaviti kod osnovnih sredstava, zaliha materijala, gotovih proizvoda, robe.

Razlike između stvarnog i knjigovodstvenog stanja mogu nastati iz više razloga, kao npr (preuzeto sa <http://www.link-elearning.com>):

- greške u knjigovodstvu
- greške pri manipulaciji sredstvima
- postepeno gubljenje na težini (kalo)
- postepeno gubljenje kvaliteta (kvar)
- materijalne štete
- nesavesno rukovanje

4. POJAM I VRSTE POSLOVNIH KNJIGA

Poslovne knjige evidentiraju poslovne događaje u preduzeću kako bi osigurali podatke o poslovanju. Pri vođenju poslovnih knjiga mora se voditi računa o načelu urednosti i ažurnosti. Vode se za poslovnu godinu koja je najčešće jednaka kalendarskoj godini. Otvaranje poslovnih knjiga se vši na početku poslovne godine na osnovu zaključnog bilansa stanja prethodne godine. Novoosnovana pravna lica i preduzetnici otvaraju poslovne knjige na osnovu bilansa osnivanja koji se sastavlja na osnovu popisa imovine i obaveza, sa stanjem na dan upisa u registar kod Agencije odnosno drugog nadležnog organa. Prema Dmitrović Šaponja Lj, Petković D., Jakšić D(2010) poslovne knjige su (str. 114):

- dnevnik
- glavna knjiga i
- pomoćne knjige

4.1. Dnevnik, glavna knjiga i pomoćne knjige

Dnevnik je osnovna poslovna knjiga koja se vodi po sistemu dvojnog knjigovodstva.

U dnevniku se beleže poslovne promene prema redosledu njihovog nastanka. Iz dnevnika se upisi prenose na konta glavne knjige u vidu rezultata istovrsnih knjiženja. Najčešće se vodi kao jedinstvena, osnovna knjiga, ali može se voditi i kao više knjiga specijalizovanih za određene pozicije bilansa kao što su: imovina, obaveze, kapital, prihodi, rashodi. Uloga dnevnika u računovodstvenom smislu jeste da kontroliše evidenciju poslovnih događaja koji su se desili i koji su istovremeno evidentirani i u glavnoj knjizi. Primenuje se načelo jednakog zbira na strani 'duguje' i 'potražuje' i usaglašavanje tog zbira, kao i usaglašavanje sa evidencijom u glavnoj knjizi. Ta usaglašavanja se vrše mesečno na posebnom obrascu, koji se obično naziva bruto bilans ili probni list. Dnevnik se vodi na slobodnom listu, a ređe u povezanoj knjizi, međutim i slobodni listovi na kojima se vrši knjiženje na kraju poslovne godine treba da se povežu, overe i ukoriče radi čuvanja poslovnih knjiga.

Glavna knjiga je skup računa za sistematsko praćenje i obuhvatanje stanja i promena na imovini, obavezama, prihodima i rashodima kao podloga za sastavljanje finansijskih izveštaja. Ona sadrži sve račune koji su potrebni pravnom licu, sintetičke i analitičke račune. U glavnoj knjizi evidentirani poslovni događaji se razvrstavaju po ekonomskoj pripadnosti, a često se ta knjiga naziva "sintetička evidencija".

Pomoćne knjige služe kao dopuna glavnoj knjizi. U pomoćnim knjigama vrši se detaljna evidencija za potrebe informacija o nekoj poziciji glavne knjige. One su organizovane kao pomoćna analitička knjigovodstva. Za pomoćne knjige važi pravilo da imaju isti predmet

evidentiranja kao i osnovni računi u glavnoj knjizi. Obično se vode kao posebne datoteke, a u današnje vreme uz primenu računara i aplikacionih softverskih programa povezuje se istovremeno sa vođenjem sintetičkog računa glavne knjige. Zahvaljujući softverskim tehnologijama i dostignućima pružaju se široke mogućnosti povezivanja i mogućnosti kontrole određenog dela poslovanja. Poslovne knjige se zaključuju posle knjiženja svih poslovnih promena i obračuna na kraju poslovne godine, kao i u slučajevima statusnih promena, stečaja, likvidacije i drugim slučajevima kad je neophodno zaključiti poslovne knjige.

4.2. Vođenje i zaključivanje poslovnih knjiga

Poslovne knjige se vode za poslovnu godinu koja je jednaka kalendarskoj godini osim u slučaju iz člana 24.stav 2. Zakona o računovodstvu kada se poslovne knjige vode za poslovnu godinu koja je različita od kalendarske. Oblik vođenja poslovnih knjiga zavisi od tehnike unosa poslovnih promena.

U zakonu su navedena dva osnovna oblika vođenja poslovnih knjiga. Jedan oblik jeste oblik slobodnih listova a drugi oblik jeste oblik povezanih listova ukoliko se podaci obrađuju ručno ili prenete na neki od elektronskih ili manualnih medija. Na taj način se po potrebi mogu odštampati ili prikazati na ekranu. (preuzeto sa <http://www.kombeg.org.rs>)

Dmitrović Šaponja Lj. i saradnici (2010) navode da se u skladu sa zahtevom o urednosti u knjigovodstvu smenjuju faze (strana 130):

1. Otvaranje poslovnih knjiga
2. Obuhvatanje poslovnih događaja koji su se desili između dva zaključivanja
3. Zaključivanje poslovnih knjiga.

Otvaranje poslovnih knjiga vrši se na početku poslovne godine na osnovu zaključnog bilansa stanja prethodne godine. Novoosnovana pravna lica i preduzetnici otvaraju poslovne knjige na osnovu bilansa osnivanja koji se sastavlja na osnovu popisa imovine i obaveza, sa stanjem na dan upisa u registar kod organa odnosno organizacije nadležne za vođenje registra privrednih subjekata. Računi rashoda i prihoda otvaraju se na osnovu knjigovodstvene isprave o poslovnoj promeni. Računi pozicija aktive imaju na samostalnim računima početni dugovni saldo. Pozicije pasive se otvaraju na računima sa potražnim početnim saldom.

Osnova za otvaranje poslovnih knjiga, koja podrazumeva unošenje stanja celine i delova imovine i kapitala u glavnu i pomoćne knjige je tzv. *bilans otvaranja*. On je istovremeno i zaključni

bilans preduzeća koje je poslovalo u ranijim obračunskim periodima ili bilans osnivanja, ako su otvaranju poslovnih knjiga prethodili događaji osnivanja preduzeća.

Bilans otvaranja je podloga za otvaranje glavne knjige, jer sa aktivom i pasivom izražava aspekt celine preduzeća, a operacije otvaranja je u prenošenju svih pozicija aktive i pasive na odgovarajuća konta glavne knjige. Sva konta koja se pojavljuju imaju karakter konta stanja. Konto „bilans otvaranja” koji se nalazi u klasi zaključka služi kao pretpostavka kod raščlanjavanja bilansa i prenošenja na konta glavne knjige. On u celini oslikava bilans otvaranja i koristi se za kontrolu ispravnosti preuzimanja bilansnih pozicija stanja proteklog perioda u glavnu knjigu novog perioda (princip identiteta). Najvažniji razlog demontiranja bilansa je da se raščlanjavanjem celine bilansa na delove imovine i kapitala preko računa u glavnoj knjizi stvori osnova da se na tangiranim delovima bilansa evidentiraju promene stanja imovine i kapitala.

4.3. Knjigovodstveno praćenje procesa poslovanja

Prema Romić L., (2003) svaki događaj koji izvire iz poslovanja preduzeća, sa aspekta bilansa tangira tri moguća područja (str. 162):

1. Područje kapitala— pojavljuje se kao finansiranje i definsiranje, odnosno prilivaneji isplata kapitala.
2. Područje investicija - pojavljuje se kao ulaganje u imovinu i zalihe i kao potrošnja zaliha, otpis i prodaja postrojenjske imovine, a u području plaćanja se obavlja transfer gotovine po osnovu finansiranja, definsiranja, investiranja i dezinvestiranja, kao i promena oblika gotovine.
3. Područje plaćanja.

Područje kapitala tangiraju i promene koje potiču iz potrošnje u poslovnom prometu i prinosa iz prometa, a pojavljuju se kao potrošnja i prirast sopstvenog kapitala. Iz kontrolnih razloga, navedene promene se ne evidentiraju na kontu sopstvenog kapitala, nego na grupi izdvojenih konta pod nazivom *Rashodi i prihodi*. Oni imaju karakter uspešnih konta, ali su pravovremenog karaktera i imaju informacione ciljeve, za razliku od konta koja spadaju u tri pomenuta područja (sa karakterom stanja).

Od osnivanja do likvidacije preduzeća, svi poslovni događaji se mogu podeliti u grupu onih koji tangiraju samo konta stanja i grupu koja tangira istovremeno i konta stanja i konta uspeha. Prema Romić L., (2003) u prvoj grupi su događaji (str. 163):

- koji menjaju strukturu aktive (nabavka materijala u gotovom)
- koji menjaju strukturu pasive (dospeće dugoročnih zajmova ili pretvaranje kratkoročnih u dugoročne zajmove)
- koji povećavaju aktivu i pasivu istovremeno (kupovina materijala na kredit)
- koji istovremeno smanjuju aktivu i pasivu (otplata obaveza).

U drugoj grupi su događaji:

- koji menjaju aktivu i prihode (prodaja ili povraćaj robe i usluga)
- koji menjaju pasivu i prihode (prenos avansa kupaca na prihode isporukom robe)
- koji menjaju aktivu i rashode (kupovina usluga za gotovo)
- koji menjaju pasivu i rashode (kupovina usluga na kredit).

Svi pomenuti događaji praćeni su originalnom dokumentacijom ili internim dokumentima a redosled knjiženja treba da prati hronologiju događaja. Na svim kontima stanja i kontima uspeha stanja se mogu povećavati ili smanjivati. Saldo se utvrđuje kao razlika između strana, od kojih jedna pokazuje povećanje stanja, a druga smanjenje stanja i sa njom se konta izravnavaju prilikom zaključivanja knjiga.

4.4. Zaključivanje poslovnih knjiga

Prema Službenom glasniku RS broj 111/09 član 22 „Zakon o Računovodstvu i reviziji” poslovne knjige se zaključuju posle knjiženja svih poslovnih promena i obračuna na kraju poslovne godine, kao i u slučaju statusnih promena, prestanka poslovanja i u drugim slučajevima u kojima je neophodno zaključiti poslovne knjige. Poslovne knjige se zaključuju najkasnije do roka za dostavljanje finansijskih izveštaja. Međutim, ukoliko je reč o poslovnim knjigama koje se koriste dve ili više godina, iste se zaključuju nakon prestanka njihovog korišćenja. U povezanim poslovnim knjigama koje se zaključuju, a kod kojih je ostalo još mnogo slobodnih listova može se nastaviti vođenje i u narednoj godini. Dnevnik se vodi za svaku poslovnu godinu posebno, pa se prema tome na kraju svake poslovne godine zaključuje. Zaključak se obavlja sabiranjem dugovnog i potražnog salda i njihove sume moraju biti jednake. Sume prometa iz dnevnika moraju biti jednake sumama prometa na računima iz glavne knjige što se vidi u zaključnom listu. Glavna knjiga takođe se kao i dnevnik vodi posebno za svaku godinu, pa se prema tome i zaključuje na kraju svake godine. Zaključivanje računa glavne knjige vrši se putem konta Račun izravnjanja računa stanja iz klase 7. Na kraju se Račun izravnjanja konta stanja međusobno gasi sa Računom dobitka ili gubitka. Nakon toga su svi računi zaključeni.

4.5. Elementi zaključivanja poslovnih knjiga

U bazni element zaključivanja poslovnih knjiga ubraja se inventar. Inventarisanju imovinskih delova i dugova prethodi utvrđivanje konačnih salda i formalnom zaključivanju poslovnih knjiga. Knjigovodstveno stanje se upoređuje sa inventarnim stanjem u cilju utvrđivanja razlika koje su predmet razjašnjavanja i knjiženja. Inventar ima zadatak da proveri stanje iskazano u knjigovodstvu, takođe služi i kontroli jer se njime ispituje da li je knjigovodstveno stanje usaglašeno sa stvarnim stanjem. Inventar je vrednosno identičan bilansu jer oboje prikazuju imovinu, dugove i sopstveni kapital. Razlika je u načinu nastajanja jer bilans nastaje zaključkom konta stanja, a inventar popisivanjem stanja. Osim toga inventar je detaljniji od bilansa jer pokazuje pojedinačno sve pozicije imovine i dugova po vrsti, količini i vrednosti, dok bilans pokazuje samo vrednosti.

Vrednosno zaključivanje u knjigovodstvu je drugi elemenat zaključivanja poslovnih knjiga. Vrednosna odstupanja knjigovodstvenog stanja od vrednosti stanja na dan bilansa nastaju usled smanjenja vrednosti postrojenjskih dobara kroz upotrebu ili iz ekonomskih razloga, smanjenja vrednosti zaliha iz ekonomskih razloga, zatim smanjenja vrednosti potraživanja zbog ograničene sposobnosti plaćanja dužnika. U svim slučajevima smanjenja vrednosti vrši se korektura putem otpisivanja na teret troškova odnosno rashoda.

5.PROBLEM SHVATANJA BILANSA

U savremenim uslovima poslovanja bilans predstavlja osnovni izvor računovodstvenih informacija. Bilans predstavlja dvostrani brojčani iskaz o svemu čime preduzeće raspolaže i što mu se stavlja na raspolaganje. (Dimitrović-Šaponja Lj., 2007., str. 15) U zavisnosti od sadržaja, razlikujemo bilans stanja i bilans uspeha kao osnovne finansijske izveštaje namenjene internim i eksternim korisnicima.

Eksterni korisnici finansijskih izveštaja su:

- dobavljači
- potencijalni investitori
- poslovni partneri.

Interne korisnike finansijskih izveštaja čine:

- menadžment i
- akcionari preduzeća.

5.1. Pojam bilansa

Bilans stanja predstavlja dvostrani pregled imovine i kapitala, prikazuje način ulaganja kapitala u aktivi i pregled kapitala prema poreklu u pasivi. Bilans stanja, kao dvostrani pregled na jednoj strani iskazuje imovinu a na drugoj kapital i obaveze. Na ovaj način bilansom stanja se imovina izražava na dva različita načina, u aktivi kao vrednost same imovine a u pasivi sa stanovišta izvora iz kojeg imovina potiče.

Tabela 1 - Bilans stanja-dvostrani pregled

AKTIVA	PASIVA
A. Stalna imovina	A. Kapital
Nematerijalna ulaganja	Osnovni capital
Osnovna sredstva	
Dugoročni finansijski plasmani	Rezervni capital
B. Obrtna imovina	B. Obaveze
Zalihe	Dugoročne obaveze
Kratkoročni plasmani i potraživanja	
Gotovina	Kratkoročne obaveze
AKTIVA=A+B	PASIVA=A+B

Izvor: Nenad M. Vunjak: 2008.

Jednakost aktive i pasive znači da je svaka obaveza preduzeća prema poveriocima pokrivena imovinom iskazanom na strani aktive. Ova pretpostavka ne znači da se pojedinačne obaveze preduzeća mogu vezati za pojedinačne delove imovine, već da se ukupan iznos obaveza pokriva ukupnom imovinom. Ukupne obaveze nisu pokrivene jedino ako je na strani aktive iskazan gubitak iznad visine kapitala, što znači da je imovina manja od obaveza. (Krstić J., Jezdimirović M., Đukić T. 2007., str. 96)

Bilans uspeha ili račun dobitka i gubitka je pregled prihoda, rashoda i finansijskog rezultata kao razlike između prihoda i rashoda ostvarenog u određenom vremenskom periodu. Sadržina bilansa uspeha zavisi od metoda po kome je sačinjen.

Ukoliko se bilans sačinjava prema **metodu prodatih učinaka**, na rashodnoj strani se iskazuju poslovni rashodi, finansijski rashodi i ostali rashodi, dok se na prihodnoj strani iskazuju poslovni, finansijski i ostali prihodi. *Poslovni rashodi* su troškovi sadržani u prodatim proizvodima, *rashodi finansiranja* su kamate na obaveze dok *ostali rashodi* nastaju nezavisno od redovnog poslovanja i javljaju se povremeno. *Poslovni prihodi* su prihodi od prodaje gotovih proizvoda i učinjenih usluga, *finansijski prihodi* su prihodi od kamata od potraživanja dok *ostali prihodi* nastaju nezavisno od redovnog poslovanja kao i ostali rashodi. (Gajić Lj., 2007. Str 64)

Tabela 2 -Bilans uspeha- dvostrani pregled

RASHODI	PRIHODI
1. Poslovni rashodi	1. Poslovni prihodi
2. Finansijski rashodi	2. Finsnsijski prihodi
3. Ostali rashodi	3. Ostali prihodi
A. UKUPNI RASHODI	A. UKUPNI PRIHODI
B. DOBITAK	B. GUBITAK

Izvor: Andrić Mirko (2002)

5.2. Povezanost bilansa stanja i bilansa uspeha

Bilansi stanja i uspeha predstavljaju dva međusobno povezana, ali po funkcijama različita finansijska izveštaja. Prvi ima zadatak da omogući uvid u imovinsku situaciju i finansijski položaj preduzeća, a drugi da omogući uvid u zarađivačku sposobnost preduzeća. Njihova povezanost se ogleda u tome što prihodi i rashodi nisu ništa drugo nego povećanje i smanjenje sopstvenog kapitala po osnovu poslovanja, a sopstveni kapital se iskazuje u pasivi bilansa. Sopstveni kapital se povećava, tj. prihodi nastaju bilo povećanjem sredstava, ukoliko povećanje sredstava nije nastalo po osnovu zaduživanja (kada povećanje sredstava nastaje po osnovu vlasničkog ulaganja, tada se povećanje sopstvenog kapitala evidentira neposredno, a ne putem prihoda, budući da taj događaj ne utiče na uspeh), bilo smanjenjem obaveza, ukoliko smanjenje obaveza nije nastalo po osnovu smanjenja imovine. Sopstveni kapital se smanjuje, tj. rashodi nastaju ili smanjenjem sredstava- ukoliko ono nije nastalo po osnovu izmirivanja obaveza, ili povećanjem obaveza- ukoliko obaveze nisu nastale kao posledica pribavljanja imovine. (Pavlovic V., 2008., str. 79)

Prema Andrić M., (2002) između bilansa stanja i bilansa uspeha postoji povezanost koja se ogleda u dva procesa (str. 56):

- 1) Prilikom nastanka prihoda i rashoda
- 2) Prilikom bilansiranja.

1) Povezanost u smislu nastanka prihoda i rashoda ogleda se u tome da rashodi mogu nastati ili smanjenjem imovine, uz uslov da to smanjenje ne uzrokuje smanjenje obaveza ili povećanjem obaveza, ukoliko ova promena nije izazvana povećanjem imovine.

Sa druge strane prihodi mogu nastati ili povećanjem imovine, uz uslov da povećanje nije rezultat povećanja obaveza, ili smanjenjem obaveza uz uslov da to smanjenje nije uzrokovano smanjenjem imovine. (Milićević D., Božanić J., Vasiljević M., 2009., str. 45)

2) *Povezanost bilansa stanja i bilansa uspeha u momentu bilansiranja* ogleda se u tome što se prilikom odvajanja računa stanja i račune uspeha javlja bilansna neravnoteža. Da bi se bilansna ravnoteža uspostavila, finansijski rezultat se iskazuje na manjoj strani bilansa uspeha i uključuje se u bilans stanja.

Bilans uspeha iskazuje povećanje ili smanjenje ukupnog sopstvenog kapitala u toku obračunskog perioda a razlika među njima je finansijski rezultat koji se unosi u bilans stanja kao neto povećanje ili neto smanjenje sopstvenog kapitala.

Bilans stanja, sa druge strane iskazuje pojavu stanja imovine kapitala i obaveza na dan bilansiranja pri čemu se dobitak iskazuje kao uvećanje imovine dok se gubitak gleda kao smanjenje imovine i sopstvenog kapitala.

Kada govorimo o bilansima kao finansijskim izveštajima značajno je napomenuti da se prilikom sastavljanja bilansa poštuju određena bilansna načela. Prema Vukelić G, Rodić J., Andrić M., 2007., osnovna bilansna načela su (str. 65):

- Načelo stalnosti
- Načelo zaštite poverilaca
- Načelo uzročnosti
- Načelo opreznosti
- Načelo finansijske pažnje
- Načelo istinitosti
- Načelo jasnosti
- Načelo povezanosti.

Načelo stalnosti podrazumeva da se preduzeću prilikom osnivanja ne određuje vek opstajanja, ono se osniva sa ciljem večite egzistencije.

Načelo zaštite poverilaca polazi od imovinskog, statičkog shvatanja bilansa po kome je osnovni cilj bilansa otkrivanje supstance preduzeća kako bi se zaštitili poverioci.

Načelo uzročnosti zalaže se za stav da se prilikom bilansiranja svakom obračunskom periodu dodele prihodi i rashodi koji su u datom periodu stvarno i nastali.

Načelo opreznosti podrazumeva procenjivanje prihoda na niže i rashoda na više, uz isključivanje samovolje u procenjivanju iz špekulativnih razloga. Prema Andrić M., (2002) ovo načelo ispoljava se kroz nekoliko svojih podnačela (str. 65):

- Načelo realizacije-dobitak se ne može iskazati ukoliko nije tržišno verifikovan
- Načelo impariteta - iskazivanje gubitaka i kada oni nisu tržišno verifikovani
- Načelo najniže vrednosti- procenjivanje po nabavnoj vrednosti uz uslov da nabavna cena nije veća od vladajuće prodajne cene.
- Načelo dnevne vrednosti- prodajna vrednost na dan bilansiranja
- Načelo najviše vrednosti- primenjuje se na procenjivanje pozicija pasive.

Načelo finansijske pažnje podrazumeva iskazivanje latentnih rezervi kako bi se u narednom poslovnom periodu smanjila mogućnost negativnog rezultata.

Načelo istinitosti zahteva bilansiranje koje ne dozvoljava ni pojavu latentnih rezervi ni pojavu skrivenih gubitaka. Ovakvo procenjivanje odbacuje načelo opreznosti.

Načelo jasnosti zahteva jasnoću bilansa u smislu da su tačno i razumljivo naznačene bilansne pozicije, kako bi se sa sigurnošću znalo šta one predstavljaju, što znači da je bilansne pozicije neophodno raščlaniti u bilansu stanja i bilansu uspeha i nije dozvoljena primena kompenzacije pojedinih delova aktive i pasive, rashoda i prihoda.

Načelo povezanosti bilansa podržava dinamička teorija bilansa. Ovo načelo podrazumeva da je neophodno obezbediti vremensku uporedivost finansijskih izveštaja tokom vremena. Zahtev za uporedivošću stavlja se iznad zahteva za tačnim iskazivanjem pozicija. Ovo načelo bilansa iskazuje se preko nekoliko podnačela:

- **Načelo identiteta bilansa-** Potrebno je da postoji jednakost bilansa otvaranja jednog obračunskog perioda sa zaključnim bilansom prethodnog obračunskog perioda.
- **Načelo kontinuiteta bilansa-** Vremenska povezanost više uzastopnih zaključnih bilansa. Razlikuju se formalni i materijalni kontinuitet. Formalni u smislu da se bilansi po formi ne razlikuju u odnosu na prethodni vremenski period dok materijalni podrazumeva da se tokom vremena koristi isti princip za procenjivanje bilansnih pozicija.
- **Načelo podudarnosti bilansa-** Podrazumeva da postoji jednakost između zbira periodičnih rezultata i totalnog rezultata poslovanja sastavljenog na kraju poslovanja preduzeća.

5.3. Ciljevi bilansa

Postoje različita shvatanja o nastanku i prvim teorijama bilansa. Nastanak tih teorija jenovijeg datuma. Sa razvojem teorija bilansa, razvijali su se i osnovni ciljevi bilansa. Dugi niz godina bilans stanja bio je primarni finansijski izveštaj koji je služio prvenstveno interesima poverilaca,

koji su bilans koristili kao instrument za obračun kapaciteta pokrića dugova. Početkom XX veka, bilans počinje služiti potrebama preduzeća, potrebama menadžmenta u smislu iskazivanja realnih monetarnih tokova.

Povod za nastanak prvih teorija bilansa dao je Šmalenbah 1916.godine svojim člankom koji je dalje razrađen 1919. a kasnije, tokom 1925. godine publikacija je ponovo proširena i dobija naziv **dinamički bilans**, po kome je poznata i danas. Pojam dinamičkog bilansa odnosi se na bilans uspeha, što izražava i svrhu ove teorije. Ipak, i pre Šmalenbaha teoretičari su zastupali gledište o svrsi bilansa. Neki od njih su: 1879.godine- Šefer, 1886.-Simon, 1905.-Fišer. (Andrić M., 2002., str. 76)

Kao reakcija na Šmalenbahovu dinamičku teoriju bilansa, razvila se **statička teorija** bilansa čiji je glavni predstavnik prof. Nikliš. Polazna osnova ove teorije je u prirodnom sadržaju bilansa. Predmet joj je imovina i kapital koji se u određenom periodu nalaze u preduzeću. Naziv *statička* označava imovinski bilans.

Organska teorija bilansa, čiji je osnovni predstavnik prof. Šmit, nastala je na osnovu saznanja iz doba inflacije. Ova teorija pretpostavlja da se preduzeće nalazi u sklopu privrede, sa njom je organski povezano i shodno tome uspeh preduzeća ne zavisi samo od njegovog poslovanja već i od konjunktura na tržištu koja može imati pozitivan ili negativan uticaj na poslovanje preduzeća.

Nakon organske javlja se, kao poslednja teorija bilansa, **Somerfeldova eudimična teorija**. Ova teorija teži ujedinjavanju dinamičke i organske teorije bilansa.

Bilansne teorije odnose se na učenje o cilju bilansa, kroz koji se mogu izraziti i ciljevi poslovanja preduzeća. Bilansne teorije mogu imati jedan, dva ili više ciljeva i u odnosu na to, mogu se posmatrati kao na monoističke (Šmalenbah, Nikliš), dualističke (Šmit) i pluralističke teorije.

Knjigovodstvene teorije često su zamenjivane teorijama bilansa. Prema mišljenju le Kutr-a, knjigovodstveneteorije su strogo formalne dok su bilansne teorije materijalne. Knjigovodstvene teorije nastoje da objasne zašto se svaki knjigovodstveni događaj knjiži dvostruko i na protivnim stranama. One postavljaju pravila koja omogućavaju da se šematski izvrši knjiženje za svaki poslovni događaj.

Teorije bilansa nastoje da izvedu pravila koja se odnose na sadržaj bilansa, uglavnom se odnose na procenu ili prosuđivanje vrednosti u bilansu. Sve bilansne teorije bave se pitanjem raščlanjavanja (formalni aspekt), ili procenjivanja (materijalni aspekt).

Metoda raščlanjavanja polazi od pretpostavke da je objekat ispitivanja složen, pa je neophodno izvršiti raščlanjavanje kako bi se shvatilo iz kojih komponenti se sastoji predmet analize. Raščlanjavanje se može vršiti prema vremenu, predmetu i prostoru. (Andrić M., 2002., str 78)

Raščlanjavanje prema vremenu omogućava da se predmet posmatranja raščlani na vremenske tačke gledišta, da se veže sa određenim vremenskim periodima.

Raščlanjavanje prema predmetu zahteva da se složeni predmet raščlani na predmete koji su manje složeni, i ovakvo raščlanjavanje može se vršiti sve do elemenata koji se više ne mogu dalje raščlaniti.

Raščlanjavanje u prostoru polazi od obeležja koje je dato prostorom, pa se nastale promene posmatranog predmeta vežu za određena mesta.

Metoda procenjivanja se sastoji u upoređivanju jednog predmeta u dva perioda ili mesta, dva predmeta određenog mesta. Prema Mrdović B., (2007) ova metoda polazi od određenih pretpostavki (str. 44):

- Postoje najmanje dve veličine koje se upoređuju
- Postoji jednovrsnost materije koja se upoređuje
- Postoji uporedivost analitičke materije
- Postoji složenost analitičke materije.

Teoriju poslovne uporedivosti formulisao je Šmalenbah i postavio sledeće postavke:

- Upoređivanje se vrši za isto preduzeće za različite vremenske periode
- Upoređivanje se vrši za dva ili više istovrsnih preduzeća za isti vremenski period.

Vremensko upoređivanje sastoji se u poređenju jednog predmeta u dva različita vremenska perioda, na primer ukoliko poredimo proizvodnju preduzeća u dva uzastopna vremenska perioda.

Upoređivanje prema predmetu se sastoji u poređenju dva predmeta istog vremenskog perioda jednog određenog preduzeća.

Upoređivanje prema mestu se vrši kada se upoređuje jedan predmet istog perioda za dva različita preduzeća. Postoje i druge vrste upoređivanja kao na primer upoređivanje sa normom gde je jedinica mere unapred zadata veličina rezultat poslovanja se dobija upoređivanjem sa datom jedinicom, ili na primer upoređivanje sa pravilom gde se stanje ili pojava upoređuje sa određenim pravilom. (Novićević B., Miladin B., 2007., str. 123)

Teoretičari se suprostavljaju tvrdnjama da je Šmalenbahova dinamička teorija bilansa najstarija bilansna teorija navodeći da su shvatanja o bilansu postojala mnogo pre razvoja teorija bilansa. Teorije bilansa razvijale su prema shvatanjima:

1. O cilju bilansa
2. O materijalnom sadržaju bilansa.

U odnosu na cilj, teorije se dele na dve osnovne grupe:

1. Monističke, po kojima bilans ima samo jedan cilj
2. Dualističke, po kojima bilans ima dva osnovna cilja:
 - Utvrđivanje stvarnog stanja glavnice
 - Utvrđivanje rezultata poslovanja.

Prema starom statičkom shvatanju, bilansi služe za utvrđivanje imovine koja ima funkciju instrumenta kontrole pokrića dugova, gde se imovina može shvatiti na dva različita načina (Andrić M., 2002., str. 12):

1. Uz pretpostavku likvidacije preduzeća, unovčavanjem svih imovinskih delova, očekivanja primanja po osnovu prodaje imovine će biti dovoljna za izmirenje dugova.
2. Ukoliko se pretpostavi da će preduzeće nastaviti sa poslovanjem, može se računati na to da će dugovi biti isplaćeni o roku dospeća iz očekivanih uplata.

U prvom slučaju, dugovi se pokrivaju iz likvidacione mase koja se dobija unovčavanjem imovinskih delova a u drugom slučaju, dugove pokriva imovina preduzeća koje nastavlja sa radom. Za procenjivanje imovinskih delova preduzeća koje prestaje sa radom merodavne su likvidacione cene koje mogu biti znatno ispod nabavnih ili važećih tržišnih cena. Napori statičara usmereni su na utvrđivanje imovinski orijentisanog godišnjeg zaključka koji je bliži definiciji bilansa i zahteva kontrolu pokrića dugova.

Dinamičko shvatanje bilansa karakteriše stav da je godišnji zaključak uvek imao za cilj utvrđivanje uspeha i da je to svrha kojoj treba prilagoditi pravila bilansiranja. Imovina preduzeća odgovara prinosnoj vrednosti i utvrđuje se diskontovanjem budućih dobitaka na dan bilansiranja. Tako utvrđena vrednost imovine ne odgovara zbiru pojedinačnih vrednosti bilansiranih imovinskih delova. Prema dinamičnoj teoriji, utvrđivanje periodičnih rezultata je dominantno i proizilazi iz informacionih potreba ulagača.

Pravila procenjivanja koje zastupa dinamička teorija bilansa podrazumevaju alociranje rashoda i prihoda obračunskog perioda, dok se bilans stanja pojavljuje kao pomoćno sredstvo za preuzimanje elemenata prihoda i rashoda koji se odnose na budući period. Staro statičko i dinamičko shvatanje bilansa bave se isključivo sadržinom bilansa pa se nazivaju teorije procenjivanja ali i održavanja novčanog kapitala.

Novije statičko shvatanje, čiji je najznačajniji predstavnik le Kutr, bavi se raščlanjavanjem koje treba da obezbedi siguran uvid u strukturu imovine i kapitala. Akcenat se stavlja na formalni aspekt bilansa, na jasnost. Pravila procenjivanja koja su ustanovljena u okviru statičkog shvatanja, merodavni su i za novije statičko shvatanje bilansa.

Organsko i eudinamičko shvatanje bilansa ostaju na osnovama dinamičnog shvatanja pa stoga zastupaju dominantnost bilansa uspeha. Za razliku od dinamičnog shvatanja, koje zahteva naknadu istorijskih rashoda kao kriterijum utvrđivanje dobitka, organsko i eudinamičko shvatanje zahtevaju naknadu potrošenih dobara. Dobitak postoji ako su pokrivena potrošna dobra, nezavisno od njihovih tekućih cena. Problem predstavlja kako utvrditi sumu koja prelazi iznos potreban za pokrivanje vrednosti potrošnih dobara, čime se obezbeđuje održavanje preduzeća u okviru nacionalne ekonomije. (Andrić M., 2002., str. 14)

U osnovi definisanja rezultata, prema organskom i dinamičnom shvatanju se nalazi zahtev za održavanjem kapitala u materijalnom smislu, zahtev za održavanjem supstance preduzeća. To znači da je svaka teorija bilansa ne samo teorija procenjivanja i raščlanjavanja već i teorija održavanja kapitala u materijalnom smislu, što važi i za novije teorijske pravce.

6. STATIČKO SHVATANJE BILANSA

Ukoliko posmatramo razvoj računovodstva tokom vremena, možemo zaključiti da su se u odnosu na cilj bilansa razvile tri osnovne teorije bilansa:

- 1) statička
- 2) dinamička i
- 3) organska teorija.

Glavna svrha bilansa prema mišljenju predstavnika statičke teorije bilansa je utvrđivanje imovinskog položaja preduzeća. Pošto je ovo jedini cilj prema pristalicama statičke teorije bilansa, ova teorija se smatra monoističkom teorijom. Sledbenici ove teorije u bilansu vide stanje imovine preduzeća u određenom trenutku. Prema Andrić M., (2002), Polazne pretpostavke statičke teorije bilansa vremenom su evoluirale tako da se danas izdvajaju dve varijante ove teorije (str. 14):

- Nerazvijeno (starije) statičko shvatanje bilansa
- Razvijeno (novije) statičko shvatanje bilansa.

6.1. Starije statičko shvatanje bilansa

Pristalice ovog shvatanja smatraju da je osnovni cilj bilansa prikazivanje imovinskog položaja preduzeća. Imovinski položaj rezultat je međusobnog sučeljavanja stanja imovine i obaveza na dan bilansiranja. Promena vrednosti čiste imovine u dva uzastopna vremenska trenutka predstavlja način utvrđivanja rezultata, poređenjem bilansa stanja u različitim trenucima.

Vanknjigovodstveni način utvrđivanja rezultata je prema shvatanju statičke teorije bilansa, koje se putem inventarisanja svih delova imovine i dugova utvrđuje vrednost čiste imovine. Ukoliko je imovina veća od dugova, razlika se unosi na pasivnu stranu bilansa stanja pod stavkom **kapital**. U obrnutom slučaju, razlika se unosi na aktivnu stranu bilansa stanja pod pozicijom **gubitak**. Razlika se unosi u bilans kako bi se ispunio osnovni zahtev a to je bilansna ravnoteža.

Zaslugu za razvijanje statičkog shvatanja bilansa imaju pravnici, koji su kao polazno načelo prihvatili načelo zaštite poverilaca i pojam inventara zamenili pojmom bilansa, ne uočavajući razliku među njima. Najznačajniji predstavnici starijeg statičkog shvatanja bilansa bili su : *Piner, Lion, Simon i Fišer*.

Osnovni cilj razvoja statičkog shvatanja bilansa je bio zaštita poverilaca. Težište shvatanja je u odgovornosti dužnika, koji svojom imovinom treba da garantuje isplatu dugova poveriocima. Ovo shvatanje polazi od toga da će preduzeće u slučaju gubitaka prvo gubiti sopstvenu imovinu i sve dok se gubici ne izjednače sa sopstvenim kapitalom, preduzeće će moći da plaća dugove. Ukoliko dugovi pređu visinu sopstvenog kapitala, tada preduzeće gubi i tuđu imovinu, nije u mogućnosti da izmiri dugove. U tom slučaju, preduzeće prelazi u potpunu prezaduženost. Suprotstavljanjem imovine i dugova dobija se uvid u visinu sopstvenog kapitala kao garantne supstance.

Starije statičko shvatanje bilansa ne vidi povezanost između bilansa stanja i bilansa uspeha. Poslovni uspeh se posmatra kao globalna veličina, gde se njegovi izvori ne mogu otkriti niti pratiti uticaj pozitivnih ili negativnih efekata na rezultat. Bilans uspeha prema statičarima nema veliki značaj a ovakvo shvatanje je i razumljivo s obzirom na to da se teorija razvija u vreme kada je dominiralo prosto knjigovodstvo koje nije evidentiralo prihode i rashode.

Procenjivanje bilansnih pozicija, prema starom statičkom shvatanju se vrši na bazi nabavne vrednosti, jer se na taj način jasno mogu pratiti ulaganja kapitala u preduzeću i novčani izdaci u pojedine konkretne forme. Pod pojmom nabavna vrednost podrazumeva se sve ono što je prethodno izdato za nabavku realnih dobara.

Nabavna vrednost sadrži fakturnu vrednost i sve direktne izdatke povezane sa konkretnom nabavkom. Nabavne vrednosti korišćene su i za procenjivanje pozicija koje nisu namenjene

prodaji, već se koriste u preduzeću duži vremenski period, pod uslovom da su izvršena otpisivanja (ispravke vrednosti).

Moderna računovodstvena teorija pronalazi brojne nedostatke ovakvog načina procenjivanja. Čak i ukoliko se sadržina bilansa može identifikovati stanjem imovine, prava vrednost imovinskih delova može da se izvede isključivo primenom prodajne vrednosti imovinskih delova na dan bilansiranja, što je u suprotnosti sa pretpostavkama stare statičke teorije. Primena nabavne vrednosti nije jedinstveno prihvaćena kod svih pristalica stare statičke teorije bilansa. Nabavnoj vrednosti su se suprotstavili Lion sa svojom opštom vrednošću koja je predstavljala prodajnu vrednost koja se može postići na dan bilansiranja, Daringer Hačenbergova objektivna vrednost koja se zasniva na ideji zamišljene opšte realizacije celokupne aktive i pasive pod pretpostavkom nastavljanja poslovanja, odnosno izostanka likvidacije, Simon sa svojim shvatanjem prometne vrednosti kao merodavne za procenu imovinskih delova namenjenih prodaji i upotrebne vrednosti za postrojenja koja se koriste duži vremenski period u preduzeću.

S obzirom na to da nije postojalo jedinstveno shvatanje pojma vrednosti, javile su se teškoće pronalaženja jedinstvenih načela za realizaciju svrhe bilansa-utvrđivanja stanja imovine.

6.2. Novije statičko shvatanje bilansa

Novije statičko shvatanje kapitala polazi od bilansa kao računa kapitala odnosno računa raspolaganja kapitalom u formi jednog računa nominalne vrednosti. Ovo shvatanje vezuje se za period razvoja korporativnog ili akcionarskog oblika preduzeća. Bilans ima takođe cilj utvrđivanja imovine, ali se interes okreće stanju kapitala. Pored funkcije polaganja računa u vezi sa kapitalom, bilans dobija i funkciju izražavanja finansijske strukture preduzeća, što podrazumeva raščlanjavanje kapitala prema poreklu (pasiva), i prema obliku upotrebe (aktiva).

Zahtev za raščlanjavanjem u cilju određivanja finansijske strukture, doprineo je razvoju učenja o raščlanjavanju, koji se odnosi i na bilans stanja i na bilans uspeha. Bilans uspeha se osamostaljuje, izdvaja iz bilansa stanja i izjednačuje se sa njim. Pokazatelj uspeha se sada dobija sučeljavanjem prihoda i rashoda raščlanjenih po određenim načelima. Razlika koja se dobije, uključuje se u bilans stanja tako što povećava poziciju kapitala ukoliko se radi o dobitku, i suprotno, smanjuje poziciju kapitala ukoliko postoji gubitak.

Kvalitativna razlika između novijeg i starijeg statičkog učenja je ta što novije statičko shvatanje omogućava da se sagledaju izvori ostvarenog finansijskog rezultata.

Kada se posmatra vrednovanje pojedinih bilansnih pozicija, novije statičko shvatanje podrazumeva vrednovanje po nabavnim vrednostima, ceni koštanja uz poštovanje principa

najniže vrednosti, osim u slučajevima kada bilans treba da ispuni određene specijalne ciljeve: likvidacija, istupanje iz društva i sl. Na ovaj način se uvodi ideja razlikovanja poslovnih i specijalnih bilansa.

Učenje novijeg statičkog shvatanja bilansa razvija se krajem XIX i početkom XX veka, pod uticajem razvoja *uredbe o trgovini*. Njegovi najznačajniji predstavnici su Le Kutr, Nikliš, Hugli, Pasov.

Osnovne ideje svog učenja *Le Kutr* je izložio u delu *Osnovi nauke o bilansu*. Prema njegovom mišljenju bilans predstavlja pregledno prikazivanje stanja upotrebe i pribavljanja kapitala. Pasiva bilansa stanja pokazuje na koji način je preduzeće pribavilo svoj kapital, dok aktiva pokazuje na koji način se kapital investira u preduzeću. Zadatak bilansa je da služi upravljanju preduzećem u smislu utvrđivanja da li je postojeća imovina dovoljna da pokrije postojeće dugove. Kao takav, bilans ima određene zadatke koje mora da ispuni a to su (George E. Ruth, 2006., str. 85):

- **Elementarno organizatorski zadaci** -sređeno i pregledno prikazivanje stanja imovine i kapitala prema poreklu, vrsti, visini i mestu.
- **Upravni zadaci** -ovi zadaci podrazumevaju prikazivanje statusa preduzeća u imovinskom i finansijskom pogledu, prikazivanje osnovnog toka kretanja (bilans prometa), osnovnog toka života u obliku rashoda i prihoda, uspeh preduzeća kroz prirast ili smanjenje supstance preduzeća.
- **Ekonomsko spoznajni zadaci** -ovi zadaci podrazumevaju otkrivanje produktivnosti, rizika, ekonomičnosti, rentabilnosti, stabilnosti i razvoja preduzeća.

Prema Andrić M., (2002), da bi ostvario ove zadatke, bilans mora da bude sačinjen u formi i sadržini da pruži sva obaveštenja o svim ekonomskim aspektima koji su od važnosti za preduzeće, naročito uvid u ekonomski položaj preduzeća. U tom cilju, bilansne pozicije treba da budu raščlanjene prema (str. 94):

- Funkcijama
- Zadacima
- Vrstama
- Pravnom aspektu
- Individualnim zahtevima.

Kao suprotnost bilansu javlja se račun dobiti i gubitka koji prikazuje postignuti uspeh. U njemu se sučeljavaju potrošnja kapitala-rashodi i naknade kapitala-prihodi. Rezultat ovog sučeljavanja

može biti ili povećanje ili smanjenje vrednosti kapitala. Kada govorimo o formi finansijskog izveštaja, treba istaći da je Le Kutr pristalica bruto principa finansijskog izveštavanja, koji podrazumeva da se na desnu, prihodnu stranu, unesu svi prihodi ostvareni od prodaje dok se na levu stranu unose rashodi koji se odnose na prodate proizvode: troškovi materijala, pomoćnog materijala, pogonskih i trgovačkih troškova.

Prema mišljenju Le Kutr-a, rashodi i prihodi se mogu klasifikovati u tri velike grupe:

- 1) Troškovi prihodi konstrukcije (stvaranja) preduzeća
- 2) Troškovi prihodi života preduzeća
- 3) Troškovi prihodi rada preduzeća.

Nikliš izvlači suštinu bilansa iz knjigovodstva, bilans tretiran kao bilans otvaranja je organska osnova sistemskog knjigovodstva. Bilans otvaranja obuhvata sva sredstva kojima jedno preduzeće raspolaže, koja su međusobno suprotstavljena, stanje imovine i stanje kapitala. Tekuća knjiženja se raspoređuju u dva niza konta što predstavlja osnovu za formiranje zaključka koji omogućava kontrolu. Zaključak je pregled dva niza konta na osnovu koga se otvaraju konta tokom celokupnog života preduzeća.

Na početku postojanja preduzeća formira se **bilans otvaranja**, na kraju života preduzeća **zaključni bilans**, a vremenski period između ova dva bilansa se raščlanjuje na bilanse koji su istovremeno i zaključni bilansi ponovnog otvaranja.

Nikliš zastupa shvatanje da je bilans sadržinski ukupna slika vrednosti u jednom preduzeću na određeni dan a dobijena je iz knjigovodstva prethodnog perioda i ponovo se utapa u knjigovodstvo budućeg perioda. Bilans po Niklišu predstavlja sredstvo obračuna ukupnog dobitka sadržanog u sistematskom knjigovodstvu odnosnog perioda. Ukupno utvrđen rezultat u knjigovodstvu, bilans treba da potvrdi sa stanovišta obračuna, povećanja ili smanjenja kapitala. Obračun ukupnog dobitka je pretpostavka sastavljanja zaključnog bilansa.

Bilans ima dvostruku ulogu-strana aktive razgraničenje vrednosti, strana pasive ima ulogu kontrole očuvanja kapitala. Razgraničenje podrazumeva tačno merenje vrednosti ulaza i izlaza obračunskog perioda, a funkcija pasivne strane je kontrola investicionog kapitala.

Nikliš zastupa stanovište da prilikom procene određenog imovinskog dela on nikada ne može biti procenjen preko svoje vrednosti izdavanja, cene koštanja, osim u slučaju da je ova vrednost sigurna, tržišna vrednost. Nikliš je u potpunosti pristalica statičkog shvatanja bilansa, naročito podržava shvatanja Simona i Rehma. (Andrić M., 2002., str. 92)

6.3. Ocena statičkog shvatanja bilansa

Statičko shvatanje bilansa kao glavnu svrhu bilansa nalazi utvrđivanje stanja imovine i kapitala. Ovo stanovište bilo je vladajuće do kraja Prvog Svetskog rata. Sa razvojem dinamičke teorije 30-tih godina, statičkoj teoriji se upućuju brojne kritike.

Ozbiljne kritike na račun statičkog shvatanja bilansa izrazio je nemački autor Šmelenbah, začetnik dinamičkog shvatanja bilansa. Svojim delom *Dinamički bilans* Šmelenbah govori o tome kako statički ciljevi pomoću bilansa nisu ostvarljivi, navodeći brojne argumente koji to potvrđuju.

Pre svega, statička teorija tretira pojam imovine na više različitih načina. Neretko se govori o terminu imovine nakon odbitka dugova. Vrednošću se smatra imovina na određeni dan a ne troškoviimovinskih predmeta. Prilikom procenjivanja bitno je istaći da se preduzeće tretira kao celina. Ukoliko je procena izvršena adekvatno, ukoliko se upotrebljavaju dnevne vrednosti, procenjena vrednost će se poklapati sa troškovima reprodukcije preduzeća, što treba prihvatiti sa određenim ograničenjem. Za račun imovine merodavna je procena preduzeća kao celine umesto sabiranja vrednosti pojedinačnih imovinskih delova.

Vrednost preduzeća može biti izračunata primenom bilansa i dnevnih vrednosti kao imovina preduzeća u slučajevima kada pojediniimovinski delovi nisu sastavni deo celine preduzeća. Upotrebom bilansa i dnevnih vrednosti moguće je izraziti reprodukcionu vrednost preduzeća. Ova vrednost može imati ulogu pomoćne vrednosti prilikom izražavanja vrednosti jednog preduzeća, ali to nije vrednost koja se utvrđuje godišnjim zaključkom.

Kritičari statičke teorije bilansa smatrali su da je prilikom procene imovine, celokupnu imovinu preduzeća neophodno podeliti na dva dela. Prvi deo je imovina koja ima vrednost samo za preduzeće koje sa njom raspolaže a drugi deo činiimovina koja ima vrednost i za druge privredne subjekte.

Prvi deo imovine čine osnovna sredstva koja se koriste u poslovanju preduzeća i ova sredstva neophodno je vrednovati po nabavnim vrednostima uz otpisivanje vrednosti usled amortizacije. Drugi deo imovine predstavljaju zalihe koje treba vrednovati po nabavnim vrednostima uz otpis kod osnovnih sredstava usled njihove upotrebe.

Šmelenbah nastoji da ukaže na slabosti koje postoje kod statičkog shvatanja bilansa i pokaže da je za preduzeće važniji bilans uspeha od imovinskog bilansa (bilans stanja). Bilans stanja kao trenutna slika ne pruža tačnu informaciju kada će se i u kom obimu pojedini deloviimovine transformisati u novac.

Suprostavljajanjem aktive ili njenih delova obavezama iskazanim u bilansu stanja ne može se doći do saznanja da li će dugovi biti izmireni u roku dospeća. Bilans stanja kao trenutna slika ne može da pruži informacije o sredstvima koja je moguće pribaviti u narednom periodu kao ni o eventualnom nastanku novih dugova.

Uočavajući ove nedostatke bilansa stanja, u savremenim uslovima zastupljeno je finansijsko planiranje putem kojeg se mogu dobiti informacije o mogućnosti isplate dugova o rokovima dospeća. Finansijsko planiranje ne otklanja u potpunosti rizik od neizmirenih dugova. Ono što se može tvrditi sa sigurnošću je da se rizik od neizmirenih obaveza smanjuje sa povećanjem garantne supstance, povećanjem sopstvenog kapitala u odnosu na dugove.

Shvatanje da je osnovni cilj sastavljanja bilansa saznanje o mogućnosti isplate dugovanja iz rasprodaje je u savremenim i promenljivim uslovima poslovanja neprihvatljiva, s obzirom na organsku povezanost ekonomskog razvoja društva kao celine i preduzeća kao njegove nerazdvojne delove.

7. DINAMIČKO SHVATANJE BILANSA

Dinamičko shvatanje bilansa polazi od shvatanja da je osnovni zadatak bilansa utvrđivanje uspeha, za razliku od statičke teorije bilansa koja uspeh utvrđuje na osnovu upoređivanja stanja u dva različita trenutka. Bilansu uspeha daje se prednost u odnosu na bilans stanja ali između njih postoji organska veza. Bilans stanja preuzima pozicije koje ne nalaze mesto u bilansu uspeha, i ima pomoćnu funkciju.

Tvorac dinamičkog shvatanja je nemački profesor Šmalenbah, koji ne negira ciljeve statičke teorije pod uslovom da oni ne idu na štetu glavnog cilja bilansa, utvrđivanja uspeha. Naziv *dinamička teorija bilansa* vezuje se za dinamiku koja je karakteristična za poslovanje svakog preduzeća.

Da bi se utvrdio pravi uspeh preduzeća, potrebno je na kraju njegovog života sastaviti totalni račun uspeha u kome su svi prihodi identični sa primanjima a rashodi sa izdavanjima. Preduzeće prema svojim potrebama vrši razlaganje ukupnog poslovanja na kraće periode i u skladu sa tim formiranje periodičnih rezultata. Prema Andrić M., (2002), da bi se prilikom obračunavanja rezultata obezbedila vremenska podudarnost, neophodno je poštovati tri osnovna principa (str. 89):

- 1) **Princip uzročnosti**- obračunskom periodu se dodeljuju prihodi i rashodi koji se na njega odnose.

- 2) **Princip kontinuiteta**- metode utvrđivanja rezultata se ne menjaju u dužem vremenskom periodu.
- 3) **Princip sigurnosti**- u slučaju nepovoljnih uslova neophodno je izbegavati bilo koji oblik samovolje u računanju.

Dinamičko shvatanje bilansa smatra se naukom o kretanju vrednosti, jer se utvrđivanjem uspeha ukazuje na kretanja vrednosti u jednom vremenskom periodu. Bilans u određenim prilikama može služiti utvrđivanju i prikazivanju imovine, s tim da takav bilans ima karakter specijalnog bilansa, koji ima poseban način vrednovanja i ne može se obuhvatiti redovnim godišnjim zaključkom. Savremena računovodstvena teorija je ostala na stanovištu dinamičke teorije bilansa.

7.1. Šmalenbahova dinamička koncepcija bilansa

Eugen Šmalenbah bio je nemački profesor. Kao sin nemačkog fabrikanta, nasledio je fabriku koju je koristio kao laboratoriju za testiranje svojih teorijskih postavki, kako bi video kako se one ostvaruju u praksi bilansiranja. Sintezu svog dugog rada, Šmalenbah je zapisao u predgovoru 11 izdanja **Dinamičkog bilansa** iz 1953. godine, 45 godina nakon prvog objavljivanja svojih stavova.

Šmalenbah ističe da je 1908.godine, u vreme prvog objavljivanja njegovih stavova u javnosti, dominantno bilo verovanje da je primarna uloga bilansa utvrđivanje glavnice i da se godišnji profit ili gubitak dobija kao razlika između početne i krajnje glavnice. Šmalenbah je bio protivnik ovakvih stavova.

Tokom 1908-1909 Šmalenbah se bavio problemima depresijacije, otpisom, amortizacijom vrednosti aktive, otpisavši depresijaciju kao rashod koji se alocira na teret prihoda prema veku korisnog trajanja fiksne imovine. Šmalenbah ističe da su se Fišer i Kreibig suprotstavili njegovoj dinamičkoj koncepciji bilansa. Kao odgovor na suprotstavljanja, Šmalenbah 1910. dokazuje da je utvrđivanje glavnice uz pomoć bilansa stanja temelji na fikciji. 1915. Šmalenbah objavljuje svoj rad **Teorija uspešnog bilansa**.

Kada je započinjao svoja izlaganja, Šmalenbah je morao da dokazuje da se bilans poslovanja u mnogome razlikuje od prostog bilansa prihoda i rashoda, svodeći se na iskaz primanjaiizdataka. Ističe se da je bilans uspeha komplementaran sa bilansom stanja i bitno se razlikuje od iskaza primanjaiizdataka a razlika je u bilansu stanja. Šmalenbah pronalazi rešenje za problem koji se pojavljuje naročito nakon Velike ekonomske krize. On smatra da iako je precenjivanje aktive zabranjeno, potcenjivanje aktive bude dozvoljeno po želji.

Šmalenbah ističe prednost dinamičkog postavljanja periodičnog rezultata, koji ima zadatak da ispita uporedivost uspeha kao mere ekonomičnosti, kako bi preduzeće moglo da sazna svoj pravac kretanja, koji će mu služiti kao putokaz za dalje akcije. Uspeh, kao sredstvo kontrole upravljanja preduzećem, izračunavanja učešća u dobitku i upoređenja preduzeća, predstavlja razliku između ostvarenih prihoda i rashoda. Za merenje prihoda i rashoda služe primanja i izdavanja koji predstavljaju kategorije računa novca i podrazumevaju gotovinska i bezgotovinska plaćanja.

Pravi uspeh jednog preduzeća, prema Šmalenbahu moguće je utvrditi na kraju poslovanja preduzeća izračunavanjem totalnog bilansa kao razlika između ukupnih primanja i izdataka. U takvom bilansu, svi prihodi su jednaki primanjima a rashodi izdacima. Ukupno poslovanje preduzeća se, u cilju kontrole rastavlja na kraće vremenske periode, što uslovljava izradu i periodičnih bilansa.

Kod izračunavanja periodičnih rezultata javlja se problem što poslovi nisu dovedeni do kraja, sva primanja i izdavanja nisu dospela, zbog čega Šmalenbah uvodi dva niza da bi mogao da definiše periodični rezultat:

- Izdaci-primanja niz
- Rashodi-prihodi niz.

Rashodi i prihodi predstavljaju kategorije računa uspeha. Rashode čine vrednosti dobara koja su utrošena ili izgubljena na račun preduzeća. Učinci su proizvedena dobra i usluge a vrednost samih učinaka se označava kao prihod. Izdaci i primanja su kategorije novčanog računa. Oni obavljaju sve novčane procese. Kada se utvrđuje uspeh za određeni vremenski period u preduzeću, pojavljuje se razlika između primanja i izdavanja, s obzirom na to da nisu sva primanja i izdavanja dospela.

Bilans uspeha preuzima sve elemente izdataka koji su definitivno potrošeni, koji imaju karakter rashoda i sva primanja koja imaju karakter prihoda. Ostale pozicije, koje prelaze obračunski period i odnose se na budućnost unose se u bilans stanja do momenta dospeća. Nalaze se u aktivu kao neostvareni potencijal i u pasivu kao nedospеле obaveze. Pored ovih nedospelih pozicija, koje će u budućnosti predstavljati prihode i rashode, u bilansu stanja se nalaze i likvidna sredstva (gotovina i potraživanja) u aktivu kapital u pasivu.

Bilans stanja služi kao pomoćno sredstvo za određivanje periodičnog rezultata, rezultata u jednoj poslovnoj godini. Statičari smatraju da bilans stanja treba da čine kapital i imovina. Novija shvatanja se suprotstavljaju ovom mišljenju. Smatra se da bilans stanja treba da sadrži tri osnovne pozicije u aktivu i pasivu.

Tabela 3 -Struktura bilansa stanja-dinamička teorija

BILANS	
AKTIVA	PASIVA
GOTOVINA	KAPITAL
BUDUĆA PRIMANJA	BUDUĆI IZDACI
BUDUĆI RASHODI	BUDUĆI PRIHODI

Izvor:Novičević B., : 2007.

Buduća primanja će se u nekom narednom vremenskom periodu transformisati u novac, pozicija budućih izdataka ukazuje na to da će u narednom periodu doći do smanjenja gotovine dok će se pozicije budućih rashoda i prihoda preneti u bilans uspeha putem smanjenja ili povećanja pozicije kapitala u pasivi.

Na kraju poslovnog života preduzeća u bilansu će ostati samo pozicije gotovine u aktivii kapitala u pasivi. Ukoliko se ovaj poslovni rezultat uporedi sa rezultatom na početku poslovanja preduzeća, može se utvrditi razlika koja predstavlja prirast novca i kapitala, odnosno totalni rezultat poslovanja.

U bilans uspeha kao element finansijskog izveštavanja uključuju se prihodi i rashodi koji se odnose na tekući obračunski period. Ovi prihodi i rashodi mogu nastati kao posledica sledećih odnosa:

Tabela 4 -Odnosi prihoda i rashoda tekućeg perioda

PRIHODI	BILANS	RASHODI
rashod sada, izdatak sada		prihod sada, primanje sada
rashod sada, izdatak ranije		prihod sada, primanje ranije
rashod sada, izdatak kasnije		prihod sada, primanje kasnije
rashod sada, prihod sada		prihod sada, rashod sada
rashod sada, prihod kasnije		prihod sada, rashod kasnije

rashod sada, prihod ranije	prihod sada, rashod ranije
----------------------------	----------------------------

Izvor: Novićević B., 2007.

Svi elementi rashoda i prihoda nalaze se u organskoj vezi sa aktivom i pasivom bilansa stanja, osim rashoda koji su istovremeno i prihodi, što se dešava na primer u slučaju trošenja sopstvenih proizvoda.

Šmalenbah ne razvija posebno učenje o procenjivanju bilansnih pozicija. Iako se zalaže za princip korelacije, samim tim i za korišćenje nabavne vrednosti prilikom procenjivanja, odnosno cene koštanja, ne nalazi jedinstveno merilo za procenjivanje.

Dinamička teorija razvija mnoštvo bilansnih vrednosti od kojih bira odgovarajuću za svaki konkretan slučaj. Dinamička teorija prihvata nabavnu vrednost prilikom procenjivanja osnovnih sredstava, zaliha robe i materijala a cenu koštanja za gotove proizvode i poluproizvode. *Nabavna vrednost* predstavlja fakturnu vrednost umanjenu za popuste a uvećanu za troškove transporta i montaže. Ukoliko je cena koštanja viša od neto prodajne cene, bilansira se po neto prodajnoj ceni. Prilikom procenjivanja gotovih proizvoda i poluproizvoda poštuje se načelo opreznosti, niže vrednosti, dok se kod svih ostalih zaliha poštuje načelo uzročnosti. Imajući to u vidu, ne može tvrditi da načelo nabavne vrednosti odgovara dinamičkom shvatanju bilansa. To je razlog zbog koga se Šmalenbahovo učenje naziva kazuističkim učenjem.

Šmalenbah se u svom radu ne zalaže za utvrđivanje uspeha u apsolutnoj vrednosti već uspeha koji je uporediv sa uspehom istog preduzeća u više obračunskih perioda, s obzirom da je teško izvršiti tačnu vremensku alokaciju prihoda i rashoda i fleksibilnosti ekonomskih prilika na određenom prostoru. On ima u vidu uporedivost uspeha u prošlosti, sadašnjostii budućnostii zanima ga na koji način se promenilo poslovanje preduzeća tokom vremena. Šmalenbah smatra da se kao zamena za princip korelacije koristi uporedivost. Takođe želi da proverii ekonomičnost poslovanja preduzeća u odnosu na optimalnu ekonomičnost sa ciljem da svako preduzeće ostvari najveći stepen društvene ekonomičnosti.

Prema Dimitrović-Šaponja Lj., (2007), da bi se obezbedila vremenska uporedivost u postupku obračunavanja rezultata, neophodno je dosledno poštovati tri osnovna principa (str. 213):

- 1) ***Tačno razgraničenje perioda-*** svakom obračunskom periodu se dodeljuju prihodi i rashodi koji se odnose na taj obračunski period (princip uzročnosti).
- 2) ***Uporedivost periodičnih rezultata je iznad tačnosti-*** ovaj princip podrazumeva da se metode utvrđivanja periodičnih rezultata ne menjaju u određenom vremenskom periodu (princip kontinuiteta).
- 3) ***Izbegavanje svakog oblika samovolje u računanju*** - ukoliko postoji nedoumica oko procenjivanja treba izbegavati bilo koji oblik samovolje (princip sigurnosti).

Pored ovih principa, koji kao primaran supstitut za tačnost finansijskih izveštaja naglašavaju njihovu vremensku uporedivost, Šmalenbah ističe značaj i principa opreznosti, koji protivreči načelu uzročnosti ograničava uporedivost. Princip opreznosti je značajan za razumevanje metoda u dinamičkom bilansu, iako ponekad može biti predmet zloupotrebe. Upravo zbog toga se ne mogu prihvatiti svako preveliko otpisivanje i samovoljno prenisko procenjivanje zaliha odnosno dužnika prema principu opreznosti. Ograničenje zloupotrebe omogućava primena principa sigurnosti.

7.2. Ocena dinamičkog shvatanja bilansa

U literaturi iz oblasti teorije bilansa može se naići na kritike prethodnog pristupa bilansiranja pozicija aktive i pasive, posebno u vezi sa obračunom vezanih zaliha. Kritike upućuju kako pristalice statičkog stanovišta bilansa tako i pristalice dinamičkog shvatanja bilansa. Zamerke se uglavnom odnose na to da nije moguće zadovoljiti sva načela bilansiranja.

Dinamičari zameraju Šmalenbahu što način bilansiranja koji zastupa narušava princip korelacije odnosno uzročnosti. Ovo narušavanje najizraženije je u godinama kada dolazi do povećanja ili smanjenja vezanih zaliha.

Šmalenbahovo odstupanje od primene principa uzročnosti treba shvatiti sa razumevanjem jer se oslanja ne samo na primenu principa uzročnosti već i uporedivosti opreznosti, pa je odstupanje od primene principa uzročnosti u određenoj meri razumljivo. Dinamička teorija načelo istinitosti prihvata u relativnom značenju, bilansne pozicije se procenjuju na osnovama koje se mogu dokazati, latentne rezerve su dozvoljene, u određenim slučajevima i poželjne. Načelo istinitosti prihvata se u relativnom značenju jer se bilans stanja ne tretira kao imovinski bilans već kao pomoćno sredstvo za utvrđivanje periodičnog finansijskog rezultata.

8. ORGANSKO SHVATANJE BILANSA

Statičko i dinamičko shvatanje bilansa smatraju se monističkim shvatanjima iz razloga što zastupaju stanovište ostvarivanja samo jednog cilja. Statičko shvatanje ima za cilj utvrđivanje imovine dok dinamičko shvatanje ima za cilj utvrđivanje uspeha. Za razliku od pomenuta dva stanovišta, organsko shvatanje bilansa ističe oba ova cilja kao jednako važna zbog čega se i naziva *dualistička teorija bilansa*.

Tvorac dualističke teorije bilansa je nemački profesor Šmit koji u svom delu *Organski bilans po dnevnoj vrednosti* iznosi osnovne postavke organskog shvatanja bilansa po kome preduzeće predstavlja sa jedne strane organski deo privrede, a sa druge strane postoji organska veza između bilansa stanja i bilansa uspeha.

Nije moguće upoznati poslovanje jednog preduzeća a da se ne sagleda funkcionisanje cele privrede, i obrnuto, funkcionisanje jedne privrede može se upoznati samo ukoliko se poznaje funkcionisanje pojedinačnih preduzeća koji čine privredu. Ova teorija nastaje 30-tih godina u vreme Velike ekonomske krize s ciljem da doprinese rešavanju tog problema. Organsko shvatanje bilansa zasniva se na dve pretpostavke:

- Postoji neraskidiva veza između bilansa stanja i bilansa uspeha
- Preduzeće je organski deo privrede.

Osim Šmita, kao začetnika Organske teorije bilansa, značajan doprinos njenom razvoju dali su : Theisinger, Isaac, Schwantag, Fischer, Bosshardt i dr.

8.1. Osnovne pretpostavke organskog shvatanja bilansa

Tvorac organskog shvatanja bilansa, profesor Šmit, prilikom formiranja ove teorije polazi od pojmova statike i dinamike za koje smatra da su od opšteg značaja za celokupnu nauku o privredi. Statičko, dinamičko i organsko mišljenje znače određene načine posmatranja zbivanja u preduzeću.

Statička analiza bavi se ispitivanjem pojave ili stanja u trenutku njihovog uočavanja. Predmet ispitivanja se posmatra na određeni dan, na primer prilikom utvrđivanja likvidnosti preduzeća, raspoloživa sredstva se porede sa dospelim obavezama na određeni dan.

Dinamička analiza opisuje stanje ili pojave u kretanju, u određenoj vremenskoj dimenziji. Pri tome se izvode konstatacije o nastalim promenama na predmetu analize i uzroke koji su ih

uslovili. Vodi se računa o tome da li se radi o bruto ili neto kretanjima. Neto kretanje se javlja kao rezultat poređenja dva stanja a bruto kao rezultat dinamike jedne kategorije.

Prema Šmitovom mišljenju, statika ne može obeležavati stanje mirovanja, s obzirom na činjenicu da u privrednim tokovima nema stanja mirovanja, privređivanje podrazumeva stalno obrtanje sredstava. Stanje potpunog mirovanja u privredi ne postoji, tako da statiku treba posmatrati kao zamišljeno stanje mirovanja, trenutna slika iz neprekidnog niza kretanja.

Sa druge strane, dinamika predstavlja učenje o kretanjima, o funkcionisanju privrede i preduzeća kao njene osnovne komponente. Dinamika objašnjava pojam i oblike kružnog kretanja vrednosti. Prema Andrić M., (2002), klasifikacija dinamike može se izvršiti prema načinu na koje snage deluju na (str. 231):

- Dinamiku ravnomernog kretanja - predstavlja situaciju u kojoj se performanse preduzeća tokom određenog vremenskog perioda menjaju po istim stopama.
- Dinamiku daljeg razvitka - podrazumeva dalji razvitak u smislu da se stope rasta povećavaju tokom vremena.
- Dinamika redukcije - ima suprotnu tendenciju od dinamike daljeg razvitka, u ovom slučaju preduzeće beleži stagnaciju privredne aktivnosti u odnosu na neki prethodni period.
- Dinamika poremećaja kružnog kretanja - podrazumeva situaciju u kojoj preduzeće nije u mogućnosti da normalno obavlja proces reprodukcije.

Statika se, kao oblik zamišljenog mirovanja, odnosise na bilans stanja, trenutnu sliku stanja na dan bilansiranja. Bilans stanja odražava stanje na određeni dan, a ne promene te se zato uzima kao statička a ne dinamička vrednost. Bilans stanja može u određenim slučajevima pokazivati kretanje određene pojave, pod uslovom da se izvrši analiza metodom komparativne statistike na osnovu više bilansa. Na ovaj način, metodom komparativne statistike moguće je utvrđivanje periodičnog rezultata, upoređivanjem čiste imovine u dva različita vremenska perioda.

Vremenom ovakav način utvrđivanja periodičnog rezultata zamenjuje bilans uspeha. Ovaj bilans posmatra dinamiku promena u preduzeću, tumači kretanja u preduzeću. Bilans uspeha se zbog svoje funkcije posmatranja dinamike određenih kretanja u preduzeću naziva dinamički bilans.

Organska teorija priznaje bilans uspeha kao neophodan instrument obračuna periodičnog finansijskog rezultata i posebno pridaje važnost tačnosti iskazivanja finansijskog rezultata. Organska teorija bilansa smatra da se do tačnog finansijskog rezultata ne može doći ukoliko se pozicije u bilansu stanja ne procene pravilno.

Pri procenjivanju pozicija, organska teorija polazi od pretpostavke da je preduzeću cilj permanentna egzistencija. Da bi se to ostvarilo, neophodno je da preduzeće svoju imovinu procenjuje ne po stvarnim nabavnim cenama već po ponovnim nabavnim cenama. Rashodi se takođe vrednuju po ponovnim nabavnim cenama i pokrićem rashoda iz prihoda, automatski se obezbeđuju sredstva za nastavak procesa reprodukcije. Na taj način se iskazuje realan poslovni rezultat iz koga su isključeni uticaji promene cena.

Predstavnici organske teorije zastupaju stanovište da realitete treba finansirati iz sopstvenog kapitala, a potraživanja i novac iz obaveza. Vrednost potraživanja i obaveza se tokom vremena ne menja, nominalna je, pa preduzeće ne trpi ni dobitak ni gubitak što znači da se iskazuje realan finansijski rezultat.

Karakteristično je da postoje brojne zamerke na korišćenje naziva dinamički bilans, pre svega zbog toga što bilans uspeha ne prikazuje neraskidivu vezu obračuna imovine i uspeha. Šta više, prema teoretičarima dinamičkog mišljenja o bilansima imovina i uspeh se ne mogu utvrditi jednom vrstom bilansa.

Profesor Šmit opravdava korišćenje bilansa uspeha, ali smatra da je za ispravan bilans uspeha neophodno da postoji ispravan bilans stanja, što znači da između njih mora postojati uzajamna veza. Periodični rezultat neophodno je iskazivati kako bi se pokazalo da li je preduzeće rentabilno i efikasno u svom poslovanju. Profit služi kao kategorija koja omogućava kontrolu uspešnosti poslovanja. Na osnovu ostvarenog profita preduzeće može zaključiti da li proizvodi proizvode ispod ili iznad tržišne vrednosti proizvoda, koliko je rentabilno dalje proširivati proizvodnju ili da li je neophodno suziti proizvodnju određenih proizvoda. Zbog izuzetne važnosti za poslovanje preduzeća, tačno obračunavanje periodičnog rezultata se postavlja kao imperativ.

Organska teorija bilansa pravi razliku između pravog i prividnog poslovnog rezultata. Pravi poslovni rezultat odražava prometnu vrednost preduzeća u vidu ekonomičnosti i predstavlja razliku između prodajne cene i ponovne nabavne cene utvrđene na dan prodaje. Na rentabilnost preduzeća utiču, osim ekonomičnosti, konjunktura kolebanja kao i monetarne promene. Ova kretanja smatraju se prividnim poslovnim rezultatom, to je razlika između reprodukcione i nabavne cene.

Šmit smatra da se prilikom izveštavanja treba osloniti na organsko shvatanje bilansa po dnevnim vrednostima. Organsko stanovište izveštavanja podrazumeva da se prilikom sastavljanja periodičnih izveštaja, osim istraživanja promena u uskom okruženju preduzeća, obrati pažnju na privredu kao celinu, preduzeće treba posmatrati kao nerazdvojni deo privrede kao celine.

8.2. Ocena organskog shvatanja bilansa

Šmitovo organsko shvatanje bilansa aktuelno je i danas. Postoje brojne rasprave na temu organskog shvatanja bilansa i njegove opravdanosti. Prisutna su različita mišljenja i kritike vezane za ovu teoriju.

Organsko shvatanje bilansa insistira na uvažavanju poslovnog uspeha prilikom posmatranja poslovnih dispozicija preduzeća. Ovakvo shvatanje i danas se smatra opšteprihvaćenim stavom prilikom utvrđivanja poslovnog rezultata.

Jedna od zamerki koja je upućena Šmitu vezano za organsku teoriju bilansa vezana je za shvatanje da netačno utvrđivanje periodičnog rezultata dovodi do privrednih kriza. Ovakav stav nije u potpunosti odbačen, ali se smatra da mu je dat suviše veliki značaj.

Prema ovoj teoriji, nerealno utvrđeni finansijski rezultati utiču na povećanje finalne tražnje iz finansijskog rezultata koji je raspoređen, što dalje utiče na povećanje cena. Ovakvo shvatanje je razumljivo s obzirom da je teorija nastala 30-tih godina u vreme Velike ekonomske krize i da su njeni tvorci pokušavali da utvrde uzroke krize.

Dalje, postoje protivnici stava da supstanca preduzeća obezbeđuje trajnu egzistenciju preduzeća. Ova polazišta protivreče zahtevima održavanja realnog kapitala, čiji su zastupnici Šmalenbah i Mahlberg. Gledište koje zastupa Šmit o održavanju supstance preduzeća bliže razvoju skladne nacionalne ekonomije. Shvatanja realista su, u uslovima stalnih tržišnih kolebanja nedosledna jer predlažu pravila bilansiranja koja u potpunosti odgovaraju cilju održavanja supstance. Vlasnici kapitala nisu u mogućnosti da ostvare cilj povećanja kapitala ukoliko nisu u mogućnosti da održe supstancu preduzeća. (Gajić Lj., 2007., str. 189)

Korišćenjem obračuna troškova po dnevnim vrednostima Šmit je želeo da bilansom uspeha zameni korišćenje trgovačke kalkulacije i pogonskog obračuna u obračunavanju poslovnog rezultata. Obračun troškova po dnevnim vrednostima podrazumeva korišćenje tržišne cene dobara na određeni dan kao sredstvo za obračun troškova. Dnevne vrednosti mogu se tumačiti na više načina i to:

- Dnevna vrednost kao vladajuća tržišna cena na dan bilansiranja
- Dnevna vrednost kao vladajuća nabavna vrednost na dan ponovne nabavke
- Dnevna vrednost kao vladajuća prodajna vrednost dobara na dan ponovne prodaje.

Ovakvo Šmitovo stanovište imalo je brojne zamerke i kritike. Uspešna revalorizacija troškova u uslovima rastućih cena je teško izvodljiva. Zato se smatra opravdanim korišćenje metoda

vezanih zaliha, lifo metoda i metoda ubrzane amortizacije umesto metoda revalorizacije. (Andrić M., 2002., str. 236)

Korišćenjem dnevnih vrednosti za procenjivanje bilansnih pozicija, bilansa stanja i bilansa uspeha, dolazi do toga da se stalnom revalorizacijom pozicija aktive i rashoda knjigovodstvo odvaja od svoje ideološke baze-istorijskih troškova.

Primena pravila finansiranja koje insistira na jednakosti nominalne aktive i pozajmljenog kapitala značajna je po tome što otkriva izvore nekih komponenti rezultata u preduzećima i moguće uzroke finansijskih teškoća. Realizacija ovog pravila je u praksi teško izvodljiva.

9. IZRADA FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

Posledica računovodstvenog obuhvatanja podataka i finansijskih izveštaja predstavljaju glavne nosioce računovodstvenih informacija. Kao što je na početku napomenuto, osnovna svrha finansijskih izveštaja je da korisnicima pruža pouzdanu osnovu za procenu finansijskog i prinostnog položaja privrednog subjekta na koji se odnose. Efikasno korišćenje računovodstvenih informacija polazi od pretpostavke potpunog razumevanja prirode ekonomskih aktivnosti uključenih u finansijske izveštaje preko razumevanja tehnika merenja koje se koriste u računovodstvenom procesu do razumevanja načina povezivanja tekućih računovodstvenih informacija sa donošenjem budućih poslovnih odluka.

Finansijski izveštaji se sastavljaju najmanje jednom godišnje, a mogu se sastavljati i polugodišnje, kvartalno ili u kraćem vremenskom razdoblju. Ukoliko privredni subjekt ima ustaljenu praksu da finansijske izveštaje sastavlja u periodu kraćem od godinu dana a tokom vremena dođe do skraćivanja ili produženja ustaljenog perioda izveštavanja, neophodno je da objavi informacije koje se odnose na razlog zbog kojeg je došlo do promene perioda izveštavanja i činjenicu da se iznosi u finansijskim izveštajima sastavljenim u periodu kraćem ili dužem od godinu dana ne mogu porediti sa informacijama iz godišnjih finansijskih izveštaja.

9.1. Izrada bilansa stanja

Bilans stanja podrazumeva obelodanjivanje informacija u osnovnom obrascu bilansa stanja kao i dodatna i specifična obelodanjivanja u vezi sa bilansom stanja. Kao takav, predstavlja osnov za ocenu finansijske situacije u smislu ocene imovinskog i finansijskog položaja privrednog subjekta. Prezentovanje sintetičkih računa imovine, kapitala i obaveze ne bi bilo dovoljno za ocenu imovinskog i finansijskog položaja, zbog čega se prezentuju elementi kao konstitutivni delovi imovine, kapitala i obaveza a koji su poznati kao bilansne pozicije. Poredak pozicija u bilansu stanja je takav da ukoliko je imovina u aktivu izražena po principurastuće likvidnosti,

pozicije pasive su izložene po principu opadajuće ročnosti i obrnuto, naspram pozicije aktive. Ovakav način prezentacije ako je forma u vidu dvostranog pregleda omogućava korisnicima da horizontalnim čitanjem bilansa uoče stanje pojedinih relacija koje se u aktivni posmatraju sa aspekta roka vezanosti a u pasivi sa aspekta roka raspoloživosti. Forma bilansa stanja može biti i u obliku jednostranog pregleda u kojem se prvo iskazuje imovina (aktiva) a zatim izvori imovine (pasiva).

Osnovi obrazac bilansa stanja u skladu sa MRS1, mora da sadrži propisani broj pozicija u okviru imovine, kapitala i obaveza a u cilju uvida u finansijski položaj, odnosno stanje sredstava, obaveza i kapitala. Osnovni obrazac uključuje pozicije koje zahtevaju i ostali standardi, a čije primena je uslovljena delatnošću privrednog subjekta. Prema osnovnom obrascu, imovina se deli na tekuću i netekuću. U okviru netekuće imovine nalaze se sredstva vezana da duži rokod godinu dana (stalna imovina) dok se u okviru tekuće imovine nalaze sredstva sa rokom vezanosti do godinu dana (obrtna imovina). U pasivi su izvori finansiranja diferencirani pre svega sa aspekta vlasništva na sopstvene (sopstveni kapital) i pozajmljene (obaveze), a zatim su pozajmljeni izvori razlučeni po roku raspoloživosti na dugoročne i kratkoročne.

Osnovni obrazac bilansa stanja u formi dvostranog pregleda u kome se na levoj strani iskazuje imovina a na desnoj strani kapital i obaveze prikazan je sledećom tabelom:

Tabela broj 5. Bilans stanja u formi dvostranog pregleda

AKTIVA	PASIVA
<i>A. STALNA IMOVINA (I+II+III)</i>	<i>A. KAPITAL</i>
I. NEMATERIJALNA ULAGANJA	I. OSNOVNI KAPITAL
II. OSNOVNA SREDSTVA	II. REZERVNI KAPITAL
III. DUGOROČNI FINANSIJSKI PLASMANI	
<i>B. OBRTNA IMOVINA (I+II+III)</i>	<i>B. OBAVEZE</i>
I. ZALIHE	I. DUGOROČNE OBAVEZE
II. KRATKOROČNA POTRAŽIVANJA I PLASMANI	II. KRATKOROČNE OBAVEZE
III. GOTOVINA	
<i>C. AKTIVA (A+B)</i>	<i>C. PASIVA (A+B)</i>

Izvor: Rodić J., Vukelić G., Andrić M., (2007)

Bilans stanja može biti prikazan i u formi jednostranog pregleda u kome se prvo iskazuje imovina, a zatim kapital i obaveze:

Tabela broj 6. Bilans stanja u formi jednostranog pregleda

<i>A. STALNA IMOVINA (I+II+III)</i>
I. NEMATERIJALNA ULAGANJA
II. OSNOVNA SREDSTVA
III. DUGOROČNI FINANSIJSKI PLASMANI
<i>B. OBRTNA IMOVINA ((I+II+III)</i>
I. ZALIHE
II. KRATKOROČNA POTRAŽIVANJA I PLASMANI
III. GOTOVINA
<i>C. AKTIVA (A+B)</i>
<i>D. KAPITAL</i>
I. OSNOVNI KAPITAL
II. REZERVNI KAPITAL
<i>E. OBAVEZE</i>
I. DUGOROČNE OBAVEZE
II. KRATKOROČNE OBAVEZE
<i>F. PASIVA (A+B)</i>

Izvor: Rodić J., Vukelić G., Andrić M., (2007)

U aktivi bilansa stanja sredstva su grupisana prema funkciji koju vrše u poslovnom procesu. U okviru svake grupe sredstva se iskazuju prema pojavnim oblicima odnosno vrstama:

Tabela broj 7. Bilans stanja – aktiva

Ukupna aktiva	Poslovna aktiva	Poslovna sredstva	Stalna sredstva	Nematerijalna ulaganja (zaštićena i nezaštićena)	
				Materijalna ulaganja (osnovna sredstva)	
				Dugoročna finansijska ulaganja	
			Obavezna dugoročna ulaganja		
			Obrtna sredstva	Zalihe (sirovine, poluproizvodi, gotovi proizvodi)	
				Kratkoročna finansijska ulaganja (oročavanje)	
				Kratkoročna potraživanja iz poslovanja (kupci)	
				Ostala kratkoročna potraživanja	
				Hartije od vrednosti i novčana sredstva	
		Gubitak	Aktivna vremenska razgraničenja		
			Gubitak ranijih godina		
			Gubitak tekuće godine		
	Vanposlovna sredstva	Sredstva zajedničke potrošnje			
		Ostala vanposlovna sredstva			

Izvor: Vunjak N. (2008)

U pasivi su sredstva grupisana prema nameni za koju su ta sredstva pribavljena:

Tabela broj 8. Bilans stanja – pasiva

Ukupna pasiva	Poslovna pasiva	Trajni kapital (trajni izvori sredstava)	Nominalni kapital (akcije, ulozi)
			Nenominalni kapital (rezerve)
		Dugoročna rezervisanja	
		Dugoročne obaveze	
		Kratkoročne obaveze	Kratkoročne obaveze iz poslovanja (dobavljači)
			Kratkoročne finansijske obaveze (banke)
			Ostale kratkoročne obaveze
		Pasivna vremenska razgraničenja (PVR)	
		Neraspoređena dobit tekuće godine (Do)	
	Vanposlovni izvori sredstava	Izvori sredstava zajedničke potrošnje	
		Izvori ostalih vanposlovnih sredstava	

Izvor: Vunjak N. (2008)

9.2. Izrada bilansa uspeha

Bilans uspeha prikazuje prihode i rashode tokom određenog vremenskog perioda, obično za jednu poslovnu godinu, a i u kraćim vremenskim intervalima. On sažeto opisuje profitabilnost privrednog subjekta u periodu za koji se sastavlja. Sadržina bilansa uspeha je uslovljena metodom po kojoj je sačinjen i načinom uključivanja poreza u finansijski rezultat. Šema bilansa uspeha određena je u skladu sa MRSI, dok je metod sastavljanja bilansa uspeha metodom ukupnih troškova po neto principu sa korekcijom na prihodnoj strani — prihodi od prodaje se povećavaju za iznos povećanja vrednosti zaliha učinaka, odnosno prihodi od prodaje se umanjuju za iznos umanjenja vrednosti zaliha učinaka. S obzirom na to da se MRS u našoj zemlji primenjuje od januara 2004. godine, a da su predmet analize i informacije finansijskih izveštaja iz 2003. godine, za potrebe analize izvršeno je usklađivanje stare sa novom šemom izveštavanja kako bilansa uspeha, tako i svih ostalih finansijskih izveštaja.

U skladu sa MRS I — Prezentacija finansijskih izveštaja, u vezi sa obelodanjivanjem forme i sadržine bilansa uspeha treba razlikovati informacije koje se, putem minimalno propisanog broja bilansnih pozicija, obelodanjuju u osnovnom obrascu bilansa uspeha, kao i informacije u vezi sa dodatnim i specifičnim obelodanjivanjima koja se mogu prikazati kako u osnovnom obrascu, tako i u napomenama uz finansijske izveštaje. Forma izveštavanja, kao i kod bilansa stanja, može biti u obliku dvostranog pregleda, kada se na levoj strani iskazuju rashodi, a na desnoj prihodi ili

u vidu jednostranog pregleda, kada se prvo iskazuju poslovni prihodi i rashodi, zatim finansijski prihodi i rashodi i na kraju ostali prihodi i rashodi. U tabelama će biti predstavljeni samo bilans uspeha sastavljen po bruto principu metode ukupnih troškova i bilans uspeha po neto principu metode ukupnih troškova sa korekcijom na strani prihoda.

Osnovni obrazac bilansa uspeha sadrži tri podbilansa:

1. Podbilans poslovnih prihoda i rashoda
2. Podbilans finansijskih prihoda i rashoda
3. Podbilans vanrednih prihoda i rashoda.

Tabela broj 9.Bruto princip metode ukupnih troškova

Rashodi	Prihodi
1.Početne zalihe materijala, nezavrešene proizvodnje, poluproizvoda i gotovih proizvoda	1.Krajnje zalihe materijala, nezavrešene proizvodnje, poluproizvoda i gotovih proizvoda
2.Nabavka materijala u toku obračunskog perioda	2.Prihodi od prodaje gotovih proizvoda i usluga
3.Troškovi materijala bez troškova poslovanja	3.Ukupno (1+2)
4.Ukupno (1+2+3)	4.Krajnje zalihe trgovačke robe
5.Početne zalihe trgovačke robe	5.Prihodi od prodaje trgovačke robe
6.Nabavka trgovačke robe u toku obračunskog perioda	6.Ukupno (4+5)
7.Ukupno (5+6)	7.Poslovni gubitak
8.Bruto poslovni dobitak	8.Ostali prihodi
9.Ostali rashodi	9.Ukupan gubitak
10.Ukupan bruto dobitak	

Izvor: Rodić J., Vukelić G., Andrić M., (2007)

Tabela broj 10. Neto princip metode ukupnih troškova sa korekcijom na strani prihoda

Rashodi	Prihodi
1. Troškovi poslovanja	1. Prihodi od prodaje gotovih proizvoda i usluga
2. Nabavna vrednost prodate robe	2. Povećanje krajnjih zaliha nezavršene proizvodnje, poluproizvoda i gotovih proizvoda
3. <i>Ukupno (1+2)</i>	3. Smanjenje krajnjih zaliha nezavršene proizvodnje, poluproizvoda i gotovih proizvoda
4. Bruto poslovni dobitak	4. <i>Ukupno (1+2+3)</i>
5. Ostali rashodi	5. Prihodi od prodaje trgovačke robe
6. Ukupan bruto dobitak	6. Poslovni gubitak
	7. Ostali prihodi
	8. Ukupan gubitak

Izvor: Rodić J., Vukelić G., Andrić M., (2007)

Prihodi i rashodi se po karakteru mogu podeliti na poslovne, finansijske i vanredne prihode i rashode, što je prikazano u sledećim tabelama.

Tabela broj 11. Rashodi bilansa uspeha

Ukupni rashodi	Poslovni rashodi	Materijalni trošovi amortizacije (materijal, sirovine)
		Nematerijalni troškovi (struja, PTT, voda, zakup)
		Ukalkulisane bruto zarade
		Povećanje vrednosti zaliha nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda
		Nabavna vrednost prodate robe i materijala
	Rashodi finansiranja (kamate, naknada i provizije po uzetim kreditima)	
	Vanredni rashodi (neotplaćeno potraživanje o roku dopseća)	

Izvor: Vunjak N. (2008)

Tabela broj 12. Prihodi bilansa uspeha

Ukupan prihod	Poslovni prihodi	Prihodi od prodaje roba i usluga (gotovi proizvodi)
		Prihodi od prodaje materijela (bez ulaska u proizvodnju)
	Prihodi od finansiranja (oročena sredstva, uložena u HOV, zajednička ulaganja)	
	Vanredni prihodi (naplaćena sumnjiva, sporna i ispravljena potraživanja)	

Izvor: Vunjak N. (2008)

Osnovni cilj Bilansa uspeha sastoji se u izračunavanju ostvarenog periodičnog rezultata poslovanja. Utvrđivanjem nastalih rashoda i prihoda u proteklom obračunskom periodu stvaraju se uslovi za izračunavanje njihove razlike koja se manifestuje kao pozitivan ili negativan finansijski rezultat (dobitak ili gubitak). U savremenim uslovima poslovanja neminovno je utvrđivati ostvareni rezultat poslovanja za određeni obračunski period. Time se žele sagledati efekti preduzetih napora u poslovanju preduzeća u cilju razmatranja efikasnosti primenjenih rešenja za realizaciju ovako postavljenog cilja. Za uspešno poslovanje preduzeća na dugi rok, pored vođenja računa o finansijskoj situaciji, neophodno je da preduzeće posluje i sa pozitivnim rezultatom, odnosno da prihodi preduzeća nadmašuju rashode koji su im prethodili u toku poslovanja. Dakle, osnovni cilj Bilansa uspeha predstavlja merenje ili utvrđivanje rezultata poslovanja u cilju ekonomske kontrole poslovanja i raspolaganja sredstvima preduzeća. Pri tome, utvrđivanje rezultata se odnosi kako na preduzeće u celini, tako i na njegove uže organizacione delove, proizvode, teritorije i kanale prodaje. Ovakvo raščlanjavanje rezultata sprovodi se u cilju analize i kombinovanja faktora rentabiliteta radi maksimiziranja rezultata.

Pri razmatranju uloge i značaja instrumenata finansijskog računovodstva, Bilansa stanja i Bilansa uspeha za potrebe upravljanja u preduzeću, neophodno je imati u vidu postojanje organske veze između ova dva računovodstvena izveštaja. Ovo je neophodno iz razloga što i jedan i drugi izveštaj imaju svoj potpuni smisao jedino kada se posmatraju kao jedna celina za potrebe računovodstvenog izveštavanja. Veoma tesna povezanost Bilansa stanja i Bilansa uspeha ukazuje da se ovi računovodstveni izveštaji ne mogu posmatrati separatno, već kao komplementarni i međuzavisni. Odnosno, promene na sredstvima i na njihovim izvorima mogu se izolovano posmatrati od nastanka rashoda i prihoda i obrnuto. Posmatrano na dugi rok, finansijska situacija jednog preduzeća i ostvareni rezultat njegovog poslovanja moraju koincidirati u istom smeru.

10. BILANS STANJA I BILANS USPEHA PREDUZEĆA “ROSAN ARMATURE”

10.1. Osnivanje i delatnost preduzeća “Rosan Armature”

Preduzeće ROSAN ARMATURE d.o.o. je osnovano u Kuli 1997.godine kao preduzeće za trgovinu vodosanitarnim materijalom pod imenom ROSAN INTERNATIONAL d.o.o.. Firma 2002.godine menja ime u ROSAN d.o.o.

Početkom 2003.godine ROSAN d.o.o. menja sedište i delatnost firme. Od tada pretežnu delatnost firme čini proizvodnja sanitarnih i vodovodnih armatura. Pored toga ROSAN d.o.o. se bavi i proizvodnjom ostalih armatura kao i proizvodnjom delova armatura iz svog prodajnog programa. Sedište firme se premešta u Kanjižu. Sadašnji naziv ROSAN ARMATURE d.o.o. firma registruje kod Agencije za privredne registre 2009.godine.

Proizvodni program ROSAN ARMATURE d.o.o. čini proizvodnja:

- Jednoručnih baterija,
- Klasičnih dvoručnih baterija,
- Senzorskih ventila i baterija,
- Samozatvarajućih – automatskih ventila i baterija,
- Vodosanitarnih ventila i slavina,
- Sifona i
- Fleksibilnih creva za zaštitnom pancirom (tzv. „Brinox“ creva)

Proizvodnja sanitarnih i vodovodnih armatura je koncipirana tako da proizvodni proces obuhvata samo izradu konstruktivne i tehnološke dokumentacije, montažu i pakovanje proizvoda te skladištenje delova i gotovih proizvoda. Delovi se za proizvode iz prodajnog programa, na osnovu konstruktivne dokumentacije ROSAN ARMATURA d.o.o. izrađuju u Srbiji, Italiji, Nemačkoj, Švajcarskoj, Mađarskoj i Kini.

Kvalitet nabavnih delova, proizvodnog procesa i kvalitet proizvoda se obezbeđuje primenom ISO standarda ISO 9001:2008 i ISO 14001:2004.

ROSAN ARMATURE d.o.o., više od 30% svoje proizvodnje izvozi. Na domaćem tržištu udeo prodaje proizvoda firme ROSAN ARMATURE d.o.o. je oko 20% u odnosu na ukupnu prodaju sličnih i srodnih proizvoda.

Firma ROSAN ARMATURE je od 2003. godine počela sa proizvodnjom 1.000 sanitarnih baterija mesečno, da bi u 2014. godini dostigla proizvodnju od 25.000 baterija mesečno. Takav rast je postignut detaljnim praćenjem potreba tržišta, praćenjem konkurencije na domaćem i

stranom tržištu te praćenjem proizvodnje, proizvodnog programa i inovacija kod vodećih svetskih firmi, investiranjem u infrastrukturu, opremu i znanje u firmi.

Po uspešnosti poslovanja u Republici Srbiji ROSAN ARMATURE d.o.o. spada u veoma uspešne firme, ako se kriterijum uspešnosti meri po apsolutnoj veličini dobiti koju preduzeće ostvari u toku kalendarske godine.

U Sevrnbanatskom regionu, gde se ROSAN ARMATURE d.o.o. statistički svrstava, nekoliko godina firma ROSAN ARMATURE d.o.o. je bila najuspešnija. Najveći relativni uspeh po kriterijumu ostvarene dobiti ROSAN ARMATURE d.o.o. je ostvarila 2009. godine kada je od više desetina hiljada malih i srednjih preduzeća u celoj Republici Srbiji bila na 42. mestu.

ROSAN ARMATURE d.o.o. znatan deo dobiti je investirala i investira u izgradnju i proširenje skladišnih, proizvodnih i kapacitetaprimenjenog znanja. Pored toga ROSAN ARMATURE d.o.o. godinama pomaže sportska, kulturna i društva koja se bave humanitarnom delatnošću.

Firma ROSAN ARMATURE d.o.o. je organizovana kao jednočlano deoničarsko društvo. Osnovni podaci za identifikaciju društva su:

- Šifra delatnosti: 2814 Proizvodnja slavina i ventila
- PIB: 100263365
- Matični broj: 08359598
- Uplaćeni kapital: 5.000.000,00 EUR

10.2. Analiza strukture i dinamike bilansa stanja i bilansa uspeha preduzeća “Rosan Armature”

U procesu analize finansijskih izveštaja može se koristiti čitav niz postupaka. Jedan od njih je analiza strukture finansijskog izveštaja i analiza dinamike finansijskog izveštaja. Analiza strukture pokazuje koliki je udeo svake bilansne pozicije u ukupnoj aktivi, ukupnoj pasivi ili ukupnom prihodu. Učešće pojedinačnih bilansnih pozicija u analizi strukture se iskazuje u relativnom broju koji donosiocu odluke daje kvalitetniju informaciju nego kada je ista velicina iskazana u nominalnoj vrednosti.

Tabela br 13. Bilans stanja preduzeća „Rosan Armature“

BILANS STANJA NA DAN 31.12.2013						
P O Z I C I J A	Broj napomen e uz fin. izveštaje	hiljadu dinara				
		Iznos		Struktura		Indeks
		Tekuća godina	Prethod na godina	Tekuć a godina	Prethodn a godina	
A K T I V A						
A. STALNA IMOVINA (I do V)		103,592	97,948	9.64%	9.92%	105.72
I NEUPLAĆENI UPISANI KAPITAL	D2			0.00%	0.00%	0
II. GOODWILL				0.00%	0.00%	0
III. NEMATERIJALNA ULAGANJA	D3			0.00%	0.00%	0
IV. NEKRETNINE, POSTROJENJA , OPREMA I BIOLOŠKA SREDSTVA (1+2+3)	D4	103,592	97,648	9.64%	9.89%	106.08
1. Nekretnine postrojenja i oprema	D4	89,242	92,832	8.31%	9.40%	96.132
2. Investicione nekretnine				0.00%	0.00%	0
2 Biološka sredstva				0.00%	0.00%	0
V. DUGOROČNI FINANSIJSKI PLASMANI (1+2)		0	300	0.00%	0.03%	0
1. Učešće u kapitalu				0.00%	0.00%	0
2. Ostali dugoročni plasmani			300	0.00%	0.03%	0
B. OBRTNA IMOVINA (I DO IV)		970,692	889,571	90.36 %	90.08%	109.11
I. ZALIHE	D6	527,444	491,503	49.10 %	49.77%	107.31
II. STALNA SREDSTVA NAMENJENA PRODAJI I SREDSTVA POSLOVANJA KOJE SE OBUSTAVLJA	D7	40,511	48,720	3.771 %	4.934%	83.150
III. KRATKOROČNA POTRAŽIVANJA, PLASMANI I GOTOVINA (1 do 5)		402,737	349,348	37.49 %	35.38%	115.28
1. Potraživanja	D8	171,510	158,501	15.97 %	16.05%	108.20
2. Potraživanja za više plaćeni porez na dobitak	D9	3,701		0.34%	0.00%	0
3. Kratkoročni finansijski plasmani	D10	183,779	153,672	17.11 %	15.56%	119.59
4. Gotovinski ekvivalenti i gotovina	D11	40,410	23,973	3.76%	2.43%	168.56

5. Porez na dodatu vrednost i aktivna vremenska Razgraničenja	D12	3,337	13,202	0.31%	1.34%	25.276
IV. ODLOŽENA PORESKA SREDSTVA	D13			0.00%	0.00%	0
V. POSLOVNA IMOVINA (A+B)		1,074,284	987,519	100.00 %	100.00%	108.78
G. GUBITAK IZNAD VISINE KAPITALA				0.00%	0.00%	0
D. UKUPNA AKTIVA (V+G)		1,074,284	987,519	100.00 %	100.00%	108.78
Đ. VANBILANSNA AKTIVA	D22					0
P A S I V A						
A. KAPITAL (I+II+III+IV+V-VI+VII-VIII-IX)		1,060,631	964,893	98.73 %	97.73%	109.92
I. OSNOVNI I OSTALI KAPITAL	D14	497,369	497,359	46.30 %	50.38%	100.00
II. NEUPLAĆENI UPISANI KAPITAL	D14			0.00%	0.00%	0
III. REZERVE	D14			0.00%	0.00%	0
IV. REVALORIZACIONE REZERVE				0.00%	0.00%	0
V. NEREALIZOVANI DOBICI PO OSNOVU HARTIJA OD VREDNOSTI				0.00%	0.00%	0
VI. NEREALIZOVANI GUBICI PO OSNOVU HARTIJA OD VREDNOSTI				0.00%	0.00%	0
VII. NERASPOREĐENA DOBIT	D14	563,262	467,534	52.43 %	47.36%	120.47
VIII. GUBITAK				0.00%	0.00%	0
IX. OTKUPLJENE SOPSTVENE AKCIJE	D14			0.00%	0.00%	0
B. DUGOROČNA REZERVISANJA I OBAVEZE (I DO IV)		13,633	22,402	1.27%	2.27%	60.856
I. DUGOROČNA REZERVISANJA	D15	11,000	10,500	1.02%	1.06%	104.76
II. DUGOROČNE OBAVEZE (1+2)	D16			0.00%	0.00%	0
1. Dugoročni krediti	D16			0.00%	0.00%	0
2. ostale dugoročne obaveze	D16			0.00%	0.00%	0
III. KRATKOROČNE OBAVEZE (1 do 6)		2,633	11,902	0.25%	1.21%	22.122
1. Kratkoročne finansijske obaveze	D17		483	0.00%	0.05%	0
2. Obaveze po osnovu sredstava namenjenih prodaji i sredstava poslovanja koje se obustavlja				0.00%	0.00%	0
3. Obaveze iz poslovanja	D18	1,960	9,357	0.18%	0.95%	20.946

4. Ostale kratkoročne obaveze	D19	585	664	0.05%	0.07%	88.102
5. Obaveze po osnovu poreza na dodatu vrednost, ostalih javnih prihoda i pasivnih vremenskih razgraničenja	D20	88	186	0.01%	0.02%	47.311
6. Obaveze po osnovu poreza na dobitak	D21		1,212	0.00%	0.12%	0
IV. ODLOŽENE PORESKE OBAVEZE		20	224	0.00%	0.02%	8.9285
V. UKUPNA PASIVA (A+B)		1,074,264	987,295	100.00%	100.00%	108.80
G. VANBILANSNA PASIVA	D22	28,595	21,506			132.96

U strukturi bilansa stanja preduzeća „Rosan Armature” u tekućoj godini stalna imovina učestvuje sa 9,64%. Dinamički posmatrano učešće stalne imovine se smanjuje u odnosu na prethodnu godinu kada je ono iznosilo 9,92%. Obrtna imovina u tekućoj godini čini 90,36% dok je u prethodnoj činila 90,08%.

U strukturi obrtne imovine, najveći deo čine zalihe i to 49,10% u tekućoj godini i njihov relativni udeo se minorno smanjuje iz prethodne u tekuću godinu. Kratkoročna potraživanja, plasmani i gotovina čine 37.49% u tekućoj godini, dok su u prethodnoj činili 35,38%.

Strukturno posmatrano u prethodnoj godini ukupna pasiva se sastoji od 97,71% kapitala, dok dugoročna rezervisanja i obaveze čine 2,28%. Dinamički posmatrano u tekućoj godini se učešće kapitala povećava za 1,02%, dok se učešće dugoročnih rezervisanja i obaveza smanjuje za 1%.

Tabela br 14. Bilans uspeha preduzeća “Rosan Armature”

BILANS USPEHA						
na dan 31.12.2013.						
P O Z I C I J A	Broj napomen e uz fin. izveštaje	hiljadu dinara				Indeks
		Iznos		Struktura		
		Tekuća godina	Prethod na godina	Tekuća godina	Prethod na godina	
UKUPNI PRIHOD (I+V+VII)		815,087	882,711	100.00%	100.00%	92.3391
UKUPNI RASHOD (II+VI+VIII)		656,023	671,931	80.49%	76.12%	97.6325
A. PRIHODI I RASHODI IZ REDOVNOG POSLOVANJA						
I. POSLOVNI PRIHODI (1+2+3-4+5)	D23	807,044	869,303	99.01%	98.48%	92.8381

1. Prihodi od prodaje	D23	791,482	856,578	97.10%	97.04%	92.4005
2. Prihodi od aktiviranja učinaka i robe	D23			0.00%	0.00%	0
3. Povećanje vrednosti zaliha učinaka	D23	14,782	12,593	1.81%	1.43%	117.383
4. Smanjenje vrednosti zaliha učinaka	D23			0.00%	0.00%	0
5. Ostali poslovni prihodi	D23	780	132	0.10%	0.01%	590.909
II. POSLOVNI RASHODI (1 do 5)	D24	640,466	670,367	78.58%	75.94%	95.5396
1. Nabavna vrednost prodate robe	D24			0.00%	0.00%	0
2. Troškovi materijala	D24	581,767	621,610	71.37%	70.42%	93.5904
3. Troškovi zarada, naknada zarada i ostali lični rashodi	D24	8,575	9,496	1.05%	1.08%	90.3012
4. Troškovi amortizacije i rezervisanja	D24	11,832	9,567	1.45%	1.08%	123.675
5. Ostali poslovni rashodi	D24	38,292	29,694	4.70%	3.36%	128.955
III. POSLOVNI DOBITAK (I-II)		166,578	198,936	20.44%	22.54%	83.7345
IV. POSLOVNI GUBITAK (II-I)		0	0	0.00%	0.00%	0
V. FINANSIJSKI PRIHODI	D25	6,845	12,441	0.84%	1.41%	55.0197
VI. FINANSIJSKI RASHODI	D26	6,556	574	0.80%	0.07%	1142.16
VII. OSTALI PRIHODI	D27	1,198	967	0.15%	0.11%	123.888
VIII. OSTALI RASHODI	D28	9,001	990	1.10%	0.11%	909.192
IX. DOBITAK IZ REDOVNOG POSLOVANJA (III-IV+V-VI+VII-VIII)		159,064	210,780	19.51%	23.88%	75.4645
X. GUBITAK IZ REDOVNOG POSLOVANJA (IV-III-IV+V-VIII+VII)		0	0	0.00%	0.00%	0
XI. NETO DOBITAK POSLOVANJA KOJE SE OBUSTAVLJA				0.00%	0.00%	0
XII. NETO GUBITAK POSLOVANJA KOJE SE OBUSTAVLJA		8	3	0.00%	0.00%	266.667
B. DOBITAK PRE OPOREZOVANJA (IX+XI-X-XII)		159,056	210,777	19.51%	23.88%	75.4617

V. GUBITAK PRE OPOREZOVANJA (X+XII-IX-XI)		0	0	0.00%	0.00%	0
G. POREZ NA DOBITAK				0.00%	0.00%	0
1. Poreski rashod perioda		25,422	16,571	3.12%	1.88%	153.413
2. Odloženi poreski rashodi perioda			84	0.00%	0.01%	0
3. Odloženi poreski prihodi perioda		204	0	0.03%	0.00%	0
D. Isplaćena lična primanja poslodavcu				0.00%	0.00%	0
Đ. NETO DOBITAK (B-V-1-2+3-D)		133,838	194,122	16.42%	21.99%	68.9453
E. NETO GUBITAK (V-B+1+2-3+D)		0	0	0.00%	0.00%	0
Ž. NETO DOBITAK KOJI PRIPADA MANJINSKIM ULAGAČIMA				0.00%	0.00%	0
Z. NETO DOBITAK KOJI PRIPADA VLASNICIMA MATIČNOG PRAVNOG LICA				0.00%	0.00%	0
I. ZARADA PO AKCIJI				0.00%	0.00%	0
1. Osnovna zarada po akciji				0.00%	0.00%	0
2. Umanjenja zarada po akciji				0.00%	0.00%	0

U Strukturi bilansa uspeha, poslovni prihodi čine 99,01% ukupnog prihoda u tekućoj godini, odnosno, 98,48% u prethodnoj godini. Visok % učešća poslovnih prihoda je razumljiv, budući da poslovni prihodi nastaju kao rezultat osnovne deltnosti preduzeća. Rast poslovnih prihoda u tekućoj godini može se pripisati smanjenju finansijskih prihoda u tekućoj godini. U okviru poslovnih prihoda, dominantnu ulogu imaju prihodi od prodaje i oni u tekućoj godini iznose 97,10%, a u prethodnoj 97,04%. Dinamički posmatrano uočena je tendencija smanjenja finansijskih prihoda sa 1,41% u prethodnoj na 0.84% u tekućoj godini.

Opterećenja ukupnog prihoda poslovnim rashodima u strukturi bilansa uspeha prikazuje tendenciju rasta u tekućoj u odnosu na prethodnu godinu za i to za 2.64% i tako u tekućoj godini ono iznosi 78,58%. Najveće opterećenje ukupnog prihoda u strukturi poslovnih rashoda ostvaruju troškovi materijala sa 71,37% u tekućoj godini u 70,42% u prethodnoj godini. Dobitak iz redovnog poslovanja čini 19,51% ukupnih prihoda u tekućoj godini odnosno 23,88% u prethodnoj godini.

10.3. Racio pokazatelji preduzeća “Rosan Armature”

Racio pokazatelji su nosioci informacija koje su potrebne za odlučivanje i upravljanje preduzećem. Pokazatelji se izračunavaju i upotrebljavaju u zavisnosti od interesa donosica poslovne odluke. Tako su npr vlasnici kapitala zainteresovani za dugoročnu profitabilnost i sigurnost, dok su davaoci kredita zainteresovani za pokazatelje likvidnosti. Menedžment preduzeća zainteresovan je za sve pokazatelje o poslovanju jer se brine o likvidnosti, kratkoročnoj i dugoročnoj stabilnosti i profitabilnosti.

Tabela 15. Racio pokazatelji preduzeća “Rosan Armature”

Vrsta koeficijenta	Formula	Tg	Pg	Ref. vrednost
1. Likvidnost				
Koeficijent trenutne likvidnosti	Go i ekvivalenti gotovine/Kratkoročne obaveze	15.348	2.014	>1
Koeficijent ubrzane likvidnosti	Go i ekvivalenti go+K.potraživanja(1+2)/Kratkoročne obaveze	81.892	15.331	>=1
Koeficijent opšte (tekuće) likvidnosti	Obrtna sredstva/Kratkoročne obaveze	368.664	74.741	>=2
Koeficijent finansijske stabilnosti	DVS/DIS	0.589	0.604	<1
Koeficijent solventnosti	Poslovna imovina/Ukupna obaveza	78.80	44.08	
2. Zaduženost				
Koeficijent finansijskog leveridža	Ukupne obaveze/ Ukupan kapital	0.012854	0.023217	
Koeficijent vlastitog finansiranja	Osnovni kapital/ Imovina	0.462977	0.503645	min. 0,5
Koeficijent zaduženosti	Ukupne obaveze/ Novcani tok	0.023706	2.069832	
3. Ekonomičnost				
Pokazatelj ekonomičnosti ukupnog poslovanja	Ukupni prihodi/ Ukupni rashodi	1.242467	1.313693	>1
Pokazatelj redovnosti poslovanja	Prihodi iz redovnog poslovanja/ Rashodi iz redovnog poslovanja	1.2579	1.31419	
Pokazatelj finansiranja	Finansijski prihodi/ Finansijski rashodi	1.044082	21.67422	>1
4. Rentabilnost				
Stopa prinosa na ukupan kapital	Poslovni dobitak/ Prosečna vrednost kapitala	0.164479	0.196429	sto vise
Rentabilnost sopstvenog kapitala	Neto dobit/ Prosečna vrednost sopstvenog kapitala	0.269095	0.390302	
5. Profitabilnost				
Neto marža profita	Neto dobit + Troškovi kapitala/ Ukupan prihod	0.035585	0.219916	>1

Bruto marža profita	Bruto dobit + Troškovi kapitala/ Ukupan prihod	0.230725	0.238784	
Neto rentabilnost imovine	Neto dobit + Troškovi kamata/ Ukupan imovina	0.151583	0	
6. Investiranje				
Zarada po akciji	Ukupna zarada (Neto dobit)/ ukupan broj akcija	892.2533	1294.147	
Dividenda po akciji	Deo dobiti izdvojen za dividendu/ ukupan broj akcija	0	0	
Rentabilnost akcije	Neto dobit/ Tzisna cena akcija			

Koeficijent trenutne likvidnosti predstavlja sposobnost preduzeća da iz raspodele gotovine i ekvivalenata gotovine izmiri dospele obaveze. Kod preduzeća Rosan Armature, ovaj koeficijent kao i ostali koeficijenti likvidnosti pokazuje tendenciju rasta u tekućoj u odnosu na prethodnu godinu i time je preduzeće likvidno. Takođe preduzeće je solventno, što se pripisuje brzom rastu poslovne imovine u odnosu na obaveze preduzeća.

Koeficijenti zaduženosti pokazuju da dinamika finansijskog leveredža opada, što pokazuje da se obaveze smanjuju u odnosu na kapital i time se smanjuje zaduženost preduzeća.

Kada je u pitanju **koeficijent vlastitog finansiranja** on je u tekućoj godini nešto manji u odnosu na prethodnu godinu. Ovaj koeficijent bi trebao da bude minimum 0,5 i ako nije tako smanjuje se stepen samofinansiranja jer je niži stepen sigurnosti poverioca i raste i rizik poslovanja preduzeća.

Koeficijent zaduženosti bi uvek trebao da bude što manji jer on pokazuje koliko je vremena potrebno preduzeću da izmiri svoje obaveze. Kod preduzeća „Rosan Armature“ ovaj koeficijent je značajno smanjen u tekućoj u odnosu na prethodnu godinu i iznosi 0,02.

Ekonomičnost je u preduzeću „Rosan Armature“ na osnovu dobijenih rezultata prisutna u obe posmatrane godine, iako je u tekućoj manja nego u prethodnoj zbog toga što troškovi rastu brže od prihoda.

Kada su u pitanju **pokazatelji finansiranja** vidimo da je u obe posmatrane godine zadovoljena referentna vrednost, odnosno koeficijent je >1, ali je koeficijent značajno opao u tekućoj godini u odnosu na prethodnu godinu.

Stopa prinosa na ukupan kapital opada u tekućoj u odnosu na prethodnu godinu jer se na isti kapital ostvaruje manji prinos.

Pokazatelj rentabilnosti takođe je u padu u tekućoj godini, a ovaj koeficijent pokazuje sposobnost zarade preduzeća u odnosu na ulaganja deoničara. To znači da se smanjuje rentabilnost sopstvenog kapitala.

Neto marža profita prikazuje konačan učinak, odnosno kakvi su učinci, rastom realizacije. U posmatranom preduzeću u dinamici neto marža opada jer se na veći ostvareni prihod izdvaja manji dobitak.

Bruto marža profita pokazuje koliki je udeo bruto dobitka u ukupnoj prodaji preduzeća. U posmatranom preduzeću ona opada jer ukupan prihod raste ali se izdvaja manja bruto dobit i bruto marža profita.

10.4. Analiza donje tačke rentabilosti

Donja tačka rentabiliteta je tačka u kojoj se prihodi izjednačavaju sa rashodima, što znači da je finansijski rezultat u ovoj tački neutralan.

Tabela 16. Analiza donje tačke rentabilnosti preduzeća “Rosan Armature”

Redni broj	POZICIJA	Tekuća godina	Prethodna godina
1	Poslovni prihodi	807,044	869,303
2	Varijabilni rashodi (Poslovni rashodi- Fiksni)	367,200	440,531
3	Marža pokrića (1-2)	439,844	428,772
4	Fiksni i pretežno fiksni rashodi	273,266	229,836
5	Neto rashodi finansiranja (Ukupni finansijski rashodi- Ukupni finansijski prihodi)	-289	-11,867
6	Poslovni rezultat (3-4)	166,578	198,936
7	Bruto finansijski rezultat (6-5 ili 5-6)	166,867	210,803
8	Faktor poslovnog rizika (3/6)	2.64	2.16
9	Faktor finansijskog rizika (6/7)	1.00	0.94
10	Faktor ukupnog rizika (3/7)	2.64	2.03
11	Procenat učešća MP-a u poslovnom prihodu (3/1)	54.50%	49.32%
12	Potreban poslovni prihod za ostvarenje neutralnog poslovnog rezultata (4/11)	501399.78	465975.21
13	% iskorišćenja poslovnog prihoda za ostvarenje neutralnog poslovnog rezultata (12/1)	62.13%	53.60%
14	Stopa elastičnosti ostvarenja neutralnog poslovnog rezultata $((1-12)/1) \times 100$	37.87%	46.40%
15	Potreban poslovni prihod za ostvarenje neutralnog bruto finansijskog rezultata $(4+5)/11$	272977.00	217969.00
16	% iskorišćenja poslovnog prihoda za ostvarenje neutralnog bruto fin. rezultata (15/1)	33.82%	25.07%
17	Stopa elastičnosti ostvarenja neutralnog bruto rezultata $((1-15)/1) \times 100$	66.18%	74.93%

Faktor poslovnog rizika pokazuje za koliko se brže menja poslovni rezultat nego što se menja marža pokrića. Za preduzeće je bitno da on bude što niži. Kod preduzeća Rosan Armature, ovaj koeficijent je u tekućoj godini nešto veći u odnosu na prethodnu godinu i iznosi 2,64.

Faktor finansijskog rizika pokazuje koliko se brže menja finansijski rezultat kada se poslovni rezultat promeni za 1%. U interesu preduzeća je da on bude što niži. i ovaj koeficijent je veći u tekućoj godini u odnosu na prethodnu kod posmatranog preduzeća i iznosi 1.

Preduće Rosan Armature je rentabilno jer je uspeo da ostvari donju granicu rentabiliteta, osvaren je poslovni prihod (807044) viši od potrebnog (272977) i time je zadovoljen potreban prihod za ostvarenje neutralnog poslovnog rezultata.

10.5. Analiza kratkoročne finansijske ravnotežepreduzeća “Rosan Armature”

Kratkoročna finansijska ravnoteža postoji ako su likvidna sredstva i kratkoročno vezana sredstva jednaka kratkoročnim izvorima finansiranja, odnosno ako je njihov odnos 1:1, što odgovara ACID testu.

Tabela 17. Analiza kratkoročne finansijske ravnoteže preduzeća “Rosan Armature”

Analiza kratkoročne finansijske ravnoteže					
U hiljadama dinara					
Redni broj	Elementi	Prethodna godina		Tekuća godina	
		Iznos	Udeo u bilansnoj sumi poslovnih sredstava	Iznos	Udeo u bilansnoj sumi poslovnih sredstava
1	Gotovina	40,410	3.76%	23,973	2.43%
2	Potraživanja	171,510	15.97%	158,501	16.05%
3	Potraživanja za više plaćeni porez na dobitak	3,701	0.34%	0	0.00%
4	Kratkoročni finansijski plasmani	183,779	17.11%	153,672	15.56%
5	AVR	3,337	0.31%	13,202	1.34%
I	Likvidna i kratkoročno vezana sredstva (1 do 5)	402,737	37.49%	349,348	35.38%
1	Kratkoročne finansijske obaveze	0	0.00%	483	0.05%
2	Obaveze po osnovu sredstava namenjeni prodaji i sredstava poslovanja koji se obustavlja	0	0.00%	0	0.00%
3	Obaveze iz poslovanja	1,960	0.18%	9,357	0.95%
4	Ostale kratkoročne obaveze	585	0.05%	664	0.07%
5	Obaveze na osnovu poreza na dodatu vrednost, ostalih javnih prihoda i PVR	88	0.01%	186	0.02%
6	Obaveze po osnovu poreza na dobitak	0	0.00%	1,212	0.12%
II	Kratkoročni izvori sredstava	2,633	0.25%	11,902	1.21%
III	KVS/KIS (I/II)	152.96		29.35	

	ACID TEST			
	KVS	KIS	Računanje	ACID test
Tekuća godina	1	1/(KVS/KIS)	0.01	Acid test je validan -> Likvidnost
Prethodna godina	1	1/(KVS/KIS)	0.03	Acid test je validan -> Likvidnost

Na osnovu analize vidimo da je preduzeće “Rosan Armature” ostvarilo likvidnost u obe posmatrane godine. I u jednoj u drugoj godini kratkoročna finansijska ravnoteža je pomerena ka kratkoročno vezanim sredstvima pa tako u tekućoj godini na 100 dinara kratkoročno vezanih sredstava odlazi 1 dinar kratkoročno vezanih obaveza, što znači da preduzeće može održavati likvidnost.

10.6. Analiza dugoročne finansijske ravnoteže preduzeća “Rosan Armature”

Ova analiza se zasniva na upoređivanju dugoročno vezanih sredstava sa jedne, i trajnog kapitala, dugoročnih obaveza i dugoročnog rezervisanja sa druge strane.

Tabela 18. Analiza dugoročne finansijske ravnoteže preduzeća “Rosan Armature”

Analiza dugoročne finansijske ravnoteže					
U hiljadama dinara					
Redni broj	Elementi	Prethodna godina		Tekuća godina	
		Iznos	Udeo u bilansnoj sumi poslovnih sredstava	Iznos	Udeo u bilansnoj sumi poslovnih sredstava
1	Stalna imovina	103,592	9.64%	97,948	9.92%
2	Zalihe	527,444	49.10%	491,503	49.77%
3	Gubitak iznad visine kapitala	0	0.00%	0	0.00%
I	DUGOROČNA VEZANA SREDSTVA	631,036	58.74%	589,451	59.69%
1	Kapital	1,060,631	98.73%	964,893	97.73%
2	Dugoročna rezervisanja	11,000	1.02%	10,500	1.06%
3	Dugoročne obaveze	0	0.00%	0	0.00%
II	DUGOROČNI IZVORI SREDSTVA	1,071,631	99.75%	975,393	98.79%
III	DVS/DIS (I/II)	0.59		0.60	

	<i>ACID TEST</i>			
	DVS	DIS	Računanje	ACID test
Tekuća godina	1	$1/(DVS/DIS)$	1.70	Postoji dugoročna ravnoteža, a višak DIS predstavlja likvidnu rezervu
Prethodna godina	1	$1/(DVS/DIS)$	1.65	Postoji dugoročna ravnoteža, a višak DIS predstavlja likvidnu rezervu

Iz priloženog se vidi da je preduzeće “Rosan Armature” imalo pomešanu dugoročnu finansijsku ravnotežu ka kapitalu uvećanom za dugoročna rezervisanja i dugoročne obaveze. Svaki 100 dinara dugoročno vezanih sredstava bilo je pokriveno sa 170 dinara kapitala uvećanog za dugoročna rezervisanja i dugoročne obaveze u tekućoj godini, a to znači da je za finansiranje kratkoročno vezanih sredstava korišćeno čak 70% kapitala i dugoročnih obaveza. Time je u oblasti dugoročnog finansiranja stvorena sigurnost za održavanje likvidnosti zato što će se svakako deo kratkoročno vezanih sredstava pre mobilisati nego što će dospeti za plaćanje dugoročne obaveze iz kojih je taj deo kratkoročno vezanih sredstava pokriven.

ZAKLJUČAK

Problematika finansijskog izveštavanja poslovanja ima izuzetan značaj posmatrano sa aspekta analize prošlosti i polazeći od sadašnjosti za odlučivanje obudućnosti. Finansijskim izveštavanjem zadovoljavaju se informativne potrebe eksternih i internih korisnika informacija. Osnovno polazište za finansijsko izveštavanje o uspešnosti poslovanja po užim delovima preduzeća, predstavlja organizaciona struktura preduzeća.

Pored organizacione i računovodstvena osnova izveštavanja poslovanja je značajna i podrazumeva adekvatan računovodstveni informacioni sistem koji objedinjuje finansijsko i upravljačko računovodstvo sa obračunom troškova u funkciji decentralizovanog finansijskog izveštavanja, uz obezbeđenje istih kvalitativnih karakteristika koje se očekuju od kvalitetnog zvaničnog finansijskog izveštavanja poslovnog subjekta.

Finansijski izveštaji su povezani, jer se izводе iz istih osnovnih informacija. Priroda i odnosi između finansijskih izveštaja predstavljaju osnovu za analizu rezultata upravljačkih odluka. Finansijski izveštaji predstavljaju finalni proizvod računovodstvene obrade podataka, pa prema tome i njihova korisnost i kvalitet proizilaze iz računovodstvenih postupaka i metoda. Uključivanjem u svetske privredne tokove neophodna je standardizacija i primena određenih kriterijuma za upoređivanje i razumljivost. Ti kriterijumi su Međunarodni računovodstveni standardi.

U prilog gore navedenom ide i konstatacija da se bilans stanja i bilans uspeha ne mogu posmatrati odvojeno, već kao komplementarni i međuzavisni. Odnosno, promene na sredstvima i njihovim izvorima ne mogu se izolovano posmatrati od nastanka rashoda i prihoda i obrnuto.

Kada je u pitanju analiza bilansa stanja i bilansa uspeha preduzeća „Rosan Armature” došao sam do zaključka da je ovo preduzeće uspešno u svom poslovanju. Pozitivan finansijski rezultat u obe posmatrane godine, povećana likvidnost u tekućoj godini kao i smanjena zaduženost preduzeća samo su neki od pokazatelja koji govore u prilog tome. Analizom kratkoročne i dugoročne ravnoteže dokazano je i da preduzeće može održavati likvidnost u narednom periodu što ga u današnjim uslovima poslovanja čini veoma uspešnim, pogotovo u svojoj branši.

LITERATURA

- Andrić M., „Revizija računovodstvenih izveštaja“, Proleter AD, Bečej, Subotica, 2002.
- Dimitrović-Šaponja Lj., Petković Đ., Jakšić D. „Računovodstvo“, Ekonomski fakultet, Subotica, 2007.
- Gajić Lj., „Upravljačko računovodstvo – Osnovi teorije i metodologija obračuna troškova“, Ekonomski fakultet, Subotica, 2007.
- George E.R. „Analiziranje finansijskih izveštaja“, Daily Press doo, Podgorica, 2006.
- Greuning H., „Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja – praktični vodič“, Beograd, 2006.
- Knežević G. „Analiza finansijskih izveštaja“, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2008.
- Krstić J., Jezdimirović M., Đukić T. „Finansijsko računovodstvo“ Ekonomski fakultet, Niš, 2007.
- Milićević D., Božanić J., Vasiljević M. „Računovodstvo“, Visoka poslovna škola strukovnih studija, Valjevo, 2009.
- Mrdović B. „Finansijsko izveštavanje i međunarodni računovodstveni standardi“, Viša poslovna škola, Čačak, 2007.
- Mrdović B., „Analiza bilansa i menadžment poslovanja“, Viša poslovna škola, Čačak, 2006.
- Novićević B. „Upravljačko računovodstvo“, Fakultet za industrijski menadžment, ICIM plus - Izdavački centar za industrijski menadžment plus, Kruševac, 2007.
- Pavlović V., „Teorija i analiza bilansa“, Megatrend univerzitet, 2008.
- Rodić J., Vukelić G., Andrić M., „Analiza finansijskih izveštaja“, Proleter AD Bečej, 2011.
- Romić, L. „Teorija bilansa“, Ekonomski fakultet u Subotici, 2003.
- Stojiljković, M., Krstić, J. „Finansijska analiza“, Ekonomski fakultet, Niš, 2000.g
- Vunjak M. N.: Finansijski menadžment, poslovne finansije, Ekonomski fakultet, Subotica, 2008.

Internet izvori:

<http://www.knowledge-banks>

<http://www.apml.gov.rs>

<http://www.privreda.gov.rs>

<http://www.linkelearning.com>

<http://www.mfin.gov.rs>

<http://www.kombeg.org.rs>